

De Nieuwe **Kroniek**

Uitgave Oudheidkamer Tiel en Omstreken

Vijfde jaargang, nummer 3, november 2014

Er zit muziek in de Lionsclub Tiel • Klaas Tammes, oud-burgemeester, auteur en bestuurder • Hoe een oude begraafplaats weer tot leven komt • ' Moeder licht maar te huilen'

Van het bestuur

We feliciteren Bato met zijn nieuwe lokatie aan de Buitenbulkweg waarheen de groep is verhuisd vanuit het Slachthuis! Het is zeer de moeite waard om daar een kijkje te nemen.

U leest in deze tweede uitgave van DNK onder de nieuwe redactie o.a. weer het activiteitenprogramma van het resterende deel van het verenigingsjaar. Helaas is velen de vermelding van het jaarprogramma in het vorige nummer blijkbaar ontgaan, waardoor haastig een extra Kleine Kroniek moest worden rondgestuurd. Anders was de bijzonder geslaagde kleine excursie naar Wijk bij Duurstede in het water gevallen wegens gebrek aan belangstelling. Wij roepen u dan ook op DNK vooral goed te lezen om niet onbedoeld iets moois te missen.

Naar het bestuur had gehoopt was de laatste algemene ledenvergadering (ALV) iets levendiger dan anders. De vereniging is van de leden en die zijn de baas. Het bestuur is de zetbaas van de leden. Als de leden vinden dat 'het' anders moet dan kunnen ze voorstellen het beleid aan te passen. Daarvoor is wel een goed doortimmerd plan nodig.

Het bestuur maakt immers met de begroting ook zo'n plan. Voor die begroting zijn de kosten en wensen van de werkgroepen nodig:

Bato, Erfgoedcommissie, Historische Werkgroep, Redactie DNK en Programmacommissie. In de komende tijd zal het bestuur met hen afstemmen om alle wensen te inventariseren en te zien hoe die te realiseren zijn met de beschikbare middelen.

De inkomsten uit ons vermogen zijn de laatste tijd door de lage rentestand en de matige beurs niet meer voldoende om onze begroting te financieren. Daarom heeft het bestuur – in strijd met het gevoerde financiële beleid – af en toe 'gesnoept' van de vermogensgroei uit eerder gunstiger tijden.

In de komende ALV zal ook een statutenwijziging aan de orde komen om het boekjaar van de vereniging overeen te laten komen met het verenigingsjaar: 1 september – 31 augustus. Op die manier stemt de vergadering over de gehele begroting en niet, zoals nu het geval is, in april over een activiteitenseizoen dat al bijna voorbij is.

We horen op de ALV graag wat u ervan vindt. Reserveer dus alvast de datum van donderdag 9 april 2015. Voordien biedt de vereniging nog veel mooie activiteiten waar we u graag weer ontmoeten.

Namens het bestuur, Menko Menalda

Foto: RAR/Collectie Jan Bouwhuis (2013)

Inhoudsopgave

Van het bestuur	2
Er zit muziek in de Lionsclub Tiel	4
Erepenning Oudheidkamer voor Jan Bouwhuis	11
Klaas Tammes, oud-burgemeester, auteur en bestuurder	12
Hoe een oude begraafplaats weer tot leven komt	18
Wie rusten er in dat graf?	27
Nederland in de Eerste Wereldoorlog	29
Uit de vlooiënklap	
Een vrolijke kruik uit Raeren	30
50 jaar geleden	
De Nieuwe Tielse Courant	32
Archeologie – Archeologen in het nieuw	34
Een Briefkaart uit WO II – 'Moeder licht maar te huilen'	36
Boekbesprekingen	38
1 - <i>Parels van de Betuwe</i>	
2 - <i>200 jaar burgemeesters. Buren 1813 tot 2013</i>	
3 - <i>Professor Joop Hes</i>	
4 - <i>Varik en Heesselt van horen zeggen</i>	
5 - <i>Het Oud Burger Mannen- en Vrouwen Huis Tiel 1367-2014</i>	
6 - <i>Buren vertelt(d) – Canon van Buren</i>	
Historische Atlas van het Rivierenland	42
Project Oorlogsslachtoffers	44
Lezingen en excursies 2014-2015	46
Verenigingsinformatie	47

Er zit muziek in de Lionsclub Tiel

Door Bert Leenders

In Tiel en omgeving zijn verschillende serviceclubs actief. Deze clubs hebben ieder hun eigen activiteiten en spelregels. Leden hebben een hechte band. Gezelligheid, ontmoeting en het verruimen van de horizon van de leden staan centraal. Allemaal voeren ze ook regelmatig actie om een of meer goede doelen te steunen. Dat gebeurt door het inzamelen van geld of het leveren van fysieke arbeid. De Lionsclub Tiel heeft een unieke manier om geld in te zamelen. Deze vereniging kocht ruim 50 jaar geleden een draaiorgel. Over dit orgel gaat dit artikel.

De leden Henk van Steennis en Boet van Haeften van de pas opgerichte Lions Club in Tiel bezochten begin 1961 een lezing van 'Het Nut' in Geldermalsen. Romke de Waard, de wellicht grootste draaiorgelpromotor die Nederland ooit gekend heeft, hield daar een lezing. De Waard schetste een uitgebreid beeld van de geschiedenis en betekenis van de draaiorgels in Nederland. Hij benadrukte daarbij dat door de vrij massale aankoop van orgels door Engelsen en Amerikanen een stuk volkscultuur verloren dreigde te gaan. Daar was actie tegen nodig. Veel van de mooiste

draaiorgels waren al verdwenen. En vergelijkbare orgels werden er niet meer gemaakt. Het betoog van De Waard bracht Van Steennis en Van Haeften op het idee om als Lionsclub een draaiorgel te adopteren. Daarmee zou de vereniging bijdragen aan een stuk cultuurbehoud, het muziekleven in Tiel verrijken en tevens een bron van inkomsten verwerven voor goede doelen. De leden van de Lionsclub, die op dat moment amper een half jaar bestond, reageerden aanvankelijk weinig enthousiast. Maar uiteindelijk stapte men over de bezwaren heen. De club benoemde

Foto: RAR/Collectie Bouwhuis

een commissie die samen met De Waard de aankoop van een orgel moest voorbereiden. Al snel zette de commissie zijn zinnen op een Gavioli-orgel. De Waard, die goed thuis was in draaiorgelland attendeerde de commissieleden op een dergelijk orgel dat zich bij de destijds bekende orgelrestaurateur Louis van Deventer in Brummen bevond. Het bleek met zijn 89 toetsen een uniek exemplaar. Van Deventer kocht het orgel destijds van Jef Peeters uit Bergen op Zoom, een telg uit een familie van kermisexploitanten.

De orgelbouwers Gavioli

Omstreeks 1850 begon de uit Modena in Italië afkomstige Ludovico Gavioli (1807-1875), zoon van de uurwerkmaker Giacomo Gavioli, in Parijs kleine draaiorgels te bouwen die de voorlopers waren van het latere straatdraaiorgel. Deze werkten met een cilinder waarop stiften waren aangebracht.

Zijn zoon, Anselmo Gavioli, nam in 1892 patent op het zogeheten boekorgel, een draaiorgel dat werkt met een draaiorgelboek. Tot voor kort was dit voor draaiorgels het algemeen gangbare systeem. Het was goedkoper en flexibeler dan het stifstelsysteem en je kunt er ook veel langere muziekwerken op spelen. De uitvinding van Anselmo betrof het pneumatische aftaststelsysteem voor het lezen van het boek en dus niet het zigzag gevouwen gaatjesboek zelf.

Het Gavioli-draaiboekorgel werd een *éclatant* succes. Vrijwel alle bestaande draaiorgels werden omgebouwd om de muziekboeken te kunnen gebruiken. Het grote voordeel van de boekorgels was dat je nu veel langere orgelstukken kon afspelen. Daarnaast werden de muzikale mogelijkheden door de uitvinding

aanzienlijk vergroot. Gavioli werd door deze en andere technische verbeteringen en uitvindingen de belangrijkste producent van mechanische muziekinstrumenten zoals draaiorgels, kermisorgels, de grote dansorgels en de kleine buikorgeltjes. De hoofdfabriek van de succesvolle orgelbouwer stond in Parijs. Filialen kwamen in Manchester, Barcelona, New York en in Waldkirch. Het concern werd in 1912 – toen de zaken minder goed gingen, overgenomen door concurrent Limonaire Frères. Draaiorgel 'De Leeuw' is in 1904 in de Gavioli-fabriek in Parijs gebouwd.

De orgelaankoopcommissie dacht in Brummen een speelklaar orgel aan te treffen. Maar dat viel tegen. Het bleek geheel gedemonteerd en lag al meer dan twintig jaar opgeslagen in een magazijn. Het was niet meer dan een stapel frontjes, latjes, toeters en bellen.

Niettemin werd het orgel in het najaar van 1961 aangekocht voor de prijs van 8000 gulden (ruim 3600 euro) met de afspraak dat de oude eigenaar het in elkaar zou zetten en speelklaar zou maken. Voor de pas opgerichte vereniging was 8000 gulden een heel bedrag. Maar daar kwam nog het een en ander bij. Zoals een oude Willy's Jeep als trekker om het orgel te kunnen vervoeren, een losse wagen waarop het orgel gemonteerd werd, muziekboeken en verzekeringen. Bij elkaar kwam de startinvestering op bijna 15.000 gulden. De gemeente Tiel en de provincie bleken bereid een bescheiden aankoopsubsidie toe te kennen. Het Anjerfonds hielp met een renteloze lening maar verreweg het grootste deel kwam binnen via de verkoop van certificaten van schenking door de eigen

Draaiorgel concours op het Plein voor de herbouw van de Waterpoort (foto: RAR/Collectie Bouwhuis)

leden aan bedrijven, instellingen en particulieren. De leden zelf kochten ook flinke aantallen certificaten voor eigen rekening. Bij de aankoop had de eigenaar, Van Deventer, aangegeven dat hij niet direct met de montage kon beginnen. Maar dat het bijna twee jaar zou duren voordat het orgel gemonteerd, geschilderd en speelklaar opgehaald kon worden, had niemand verwacht. Op 25 mei 1963 was het eindelijk zover. Burgemeester Stolk kon toen tijdens een feestelijke bijeenkomst op de Groenmarkt het orgel onthullen. Romke de Waard hield het ten doop. Het kreeg met een knipoog naar de vereniging, u raadt het al: de naam 'De Leeuw'. De Waard hield een feestelijke toespraak, die echter vanwege zijn lengte en de vele technische details niet helemaal op het toen aanwezige gehoor was afgestemd.

Mr. Romke de Waard (1919 -2003) over draaiorgel De Leeuw

Romke de Waard was rechter in Amsterdam en raadsheer bij de Hoge Raad. Nationale bekendheid kreeg hij door zijn muzikale hobby's, het carillon en vooral het draaiorgel. Hij was voorzitter van de Nederlandse klokkenpelvereniging en mede oprichter van het Nationaal Beiaardmuseum in Asten. Hij componeerde verschillende stukken voor beiaards. De Waard was zonder twijfel een van de grootste draaiorgelpropagandisten van Nederland. Samen met anderen richtte hij de Kring van Draaiorgelvrienden op en een stichting die de verkoop van bijzondere draaiorgels naar het buitenland moest tegengaan. Hij stond ook aan de wieg van het Museum van Draaiorgel tot Pierement, nu het Museum Speelklok in Utrecht.

De Waard over het Tielse draaiorgel 'De Leeuw' tijdens de officiële onthulling in 1963: 'Dit orgel behoort samen met de 'Grote Gavioli' en de 'Kleine Lange Gavioli' tot de grootste en fraaiste Gavioli-orgels die ooit gemaakt zijn. Het bijzondere van dit orgel is dat het vioolregister afwisselend maar ook gelijktijdig met het klarinetregister kan spelen. Dat register is evenals de trombones en klarinetten van koper gemaakt. Dat is heel bijzonder. In alle andere orgels zijn die van hout. Het koper geeft het orgel een prachtig helder timbre. Nadeel is wel dat er vaker gestemd moet worden. Van dit orgel zijn er nog maar twee in bedrijf. Een bevindt zich in Engeland, het andere vanaf vandaag in Tiel. Het front van het draaiorgel is van de beroemde beeldhouwer Carl Böhler uit Waldkirch. Het front is niet origineel maar afkomstig van een vergelijkbaar Gavioli-orgel. Het originele front is helaas in de oorlog als kachelhout gebruikt. De vijf beelden die nu het front sieren behoren tot de mooiste die tussen 1895 en 1915 voor draaiorgels gemaakt zijn. Deze beelden zijn lang in bruikleen geweest bij het draaiorgelmuseum in Utrecht'

Sindsdien is het orgel een vertrouwd gezicht in het centrum van Tiel. Gemiddeld 15 keer per jaar collecteren de leden – mansen heet dat in de orgelwereld – voor een goed doel in de stad maar ook daarbuiten. Belangrijke standplaatsen buiten Tiel waren 's-Hertogenbosch, Arnhem en Nijmegen. Het orgel is ook te huur voor familiefeesten en evenementen. Daarbij is geen afstand te groot. Zo trokken de Lions met het orgel naar Parijs, Hannover, Wiesbaden, Unna, Zons en Wittem. Hamburg en Noorwegen werden zelfs tweemaal aangedaan. Goede herinneringen bewaren de

Lions aan het bezoek aan Parijs, waar in de tuin van de Nederlandse ambassade een optreden verzorgd werd. Het orgel is zelfs een keer de Atlantische Oceaan over geweest om het 100-jarig bestaan van het stadje Holland in de Verenigde Staten een extra muzikale Hollandse glans te geven.

In 1981 werd een LP met orgelmuziek van het instrument uitgebracht. Die schijf werd een belangrijk collector's item voor draaiorgelliefhebbers. Delen van de plaat werden ook via de landelijke radiokanalen uitgezonden. In financieel opzicht werd de plaat echter een flop. De ansichtkaarten die in 1976 en 1981 van het orgel gemaakt werden hadden een financieel beter resultaat. Die kaarten bewezen ook goede diensten bij de promotie van het orgel.

Na aftrek van de naar verhouding hoge kosten wisten de leden met het orgel tot nu toe meer dan 100.000 euro voor goede doelen bijeen te brengen. Vooral de eerste jaren werd er door passanten gul gegeven. De laatste jaren trekken de mensen hun portemonnee minder snel om het mansbakje te vullen. De netto-opbrengst ging de afgelopen jaren naar een breed scala van goede doelen in Tiel en omgeving maar ook naar plaatsen waar regelmatig gemansd werd en naar landelijke Lionsacties.

Detail orgelfront (foto: Bert Leenders)

Optocht draaiorgels op Kalverbos
(foto: RAR/Collectie Bouwhuis)

Detail orgelfront (foto: Bert Leenders)

Vooral gehandicapten en ouderen mochten regelmatig op bijdragen uit het orgelfonds van de Lions rekenen.

Lust en last

De aanschaf van het orgel heeft de activiteiten van de club in belangrijke mate bepaald en richting gegeven. Onderhoud, exploitatie, planning en bemensing van speelbeurten eisen veel inzet, tijd en organisatie. Bij de toetreding tot de Lionsclub Tiel verplichten de clubleden zich tot deelname aan de orgelactiviteiten. Zij moeten in beginsel bereid zijn minstens drie maal per jaar het orgel te begeleiden bij zijn optreden en afhankelijk van de activiteit het mans-bakje te hanteren. Voor een enkel lid was dit wel eens de reden om het lidmaatschap op te zeggen en soms bleek het ook een belemmering voor nieuwkomers om lid te worden. Het bestuur is er echter van overtuigd dat het bezit van het orgel van grote waarde is voor de vereniging en de regionale gemeenschap. Tal van activiteiten van de club, zoals de jaarlijkse Draaiorgel Bridgedrive, zouden niet plaatsgevonden hebben zonder het orgel als drijfveer. Steeds waren er binnen de vereniging enkele leden die een speciale interesse voor het orgel ontwikkelden en de drijvende kracht vormden bij beheer, onderhoud en exploitatie. Ook buiten de vereniging waren er streekgenoten die daar belangrijk aan bijdroegen. Jan Harteman, oprichter van het toenmalige transportbedrijf was zo iemand. Jarenlang bood hij belangeloos stallinggelegenheid en stond hij het orgelbestuur met technische raad en daad ter zijde. Ondermeer via fondsenwerving met het orgel geeft de Lionsclub Tiel het grondbeginsel van de Lions 'We Serve' inhoud.

Tegelijkertijd legt het plotselinge én enthousiaste besluit van 1961 om een draaiorgel aan te schaffen een flinke financiële last op de schouders van de vereniging. De periodieke onderhoudsbeurten aan het orgel zijn uitermate kostbaar en keren naast andere vaste kosten regelmatig terug. Een eerste restauratie werd in 1976 uitgevoerd door Carl Frei, een bekende naam in de orgelwereld, in Waldkirch (Duitsland).

Bij die restauratie kreeg het orgel een andere klankkleur, iets waar kenners achteraf niet zo blij mee waren. 'Het was geen echte Gavioli meer', was het oordeel. Bij een volgende 'grote beurt' in 1978, ditmaal uitgevoerd door orgelbouwer van Van Veeningen te De Wijk in Drenthe werd deze wijziging weer

ongedaan gemaakt. In de loop der tijd is ook het aantal muziekboeken sterk uitgebreid. Vrijwel alle muziekgenres zijn nu vertegenwoordigd. Omdat orgelboeken kwetsbaar zijn en regelmatig onderhoud nodig hebben is in 2012 een zogenaamd midisysteem aangebracht. Het systeem werkt als een MP3 speler en stuurt het luchtdruksysteem naar de verschillende instrumenten aan. Dat is niet alleen makkelijker dan het werken met boeken maar komt ook de zuiverheid en betrouwbaarheid ten goede. De traditionele boeken zijn niet weggedaan en het orgel kan er nog steeds op spelen. Die boeken kunnen overigens ook het 87 toets Gavioliorgel van de stoomcarroussel van de Efteling van muziek voorzien.

Foto: RAR/Collectie Bouwhuis

Orgel verdient meer waardering

Burgemeester Stolk sprak bij de onthulling in 1963 de hoop uit dat de Tielenaars het orgel zouden gaan beschouwen als hun eigen orgel. Dat is tot nu toe een beetje tegengevallen. Het is een bezienswaardig instrument, heeft een prachtige klank, brengt sfeer in de stad en verhoogt de aantrekkingskracht van Tiel als winkelcentrum van de regio. Eigenlijk zouden de dagen waarop het orgel in de binnenstad aanwezig is, een plaats verdienen op de evenementenlijst. Draaiorgels kom je zeker op zaterdag nog wel in stadscentra tegen, maar naar een orgel met de kwaliteit van het Tielse instrument moet je lang zoeken. Voor iedere speelbeurt moet een vergunning aangevraagd worden en omdat er wel eens

een winkelier geklaagd heeft over het orgel dat het het zicht op zijn etalage belemmert, moeten de orgelmannen en -vrouwen ieder kwartier het orgel verplaatsen. Hopelijk kan dit artikel bijdragen aan een stukje meer waardering van en steun voor dit unieke muzikale erfgoed.

Bronnen:

Diverse websites

De betekenis van het Gavioli-concertorgel De Leeuw; tekst van de toespraak gehouden door Mr. R. de Waard tijdens de feestelijke presentatie van het orgel in Tiel op 25 mei 1963. Regionaal Archief Rivierland.

"Een kwart eeuw geschiedenis van het draaiorgel 'De Leeuw', uitgave van De Lionsclub Tiel.

Gesprekken met Rob Warringa, Hans van Steennis (zoon van), Roef van Waarden, Hajé de Groot en Goos van Versendaal.

Foto: RAR/Collectie Bouwhuis

Erepenning Oudheidkamer voor Jan Bouwhuis

Op 5 september 2014 was het 50 jaar geleden dat Jan Bouwhuis zijn eerste persfoto maakte vanaf de toren van de Sint Maartenskerk. Het was het begin van een collectie van meer dan een miljoen foto's waarin de geschiedenis van Tiel en omgeving vastgelegd is. Vrijwel alles wat van belang was, zoals het straatbeeld, de politiek, verenigingen, archeologische opgravingen sportieve mijlpalen en vooral het fruitcorso legde hij met zijn fotocamera en later ook met de videocamera vast. Dat deed hij vanaf de begane grond maar ook uit de lucht. Het resultaat is een uitermate belangwekkend en voor velen onmisbare beeldbibliotheek met stuk voor stuk mooie beelden. Het jubileum vormde de aanleiding voor het op initiatief en met steun van de Oudheidkamer maken van een overzichtstentoonstelling van zijn oeuvre over die vijftig jaar. Het bekijken van die tentoonstelling staat gelijk aan vijftig jaar wandelen door de geschiedenis van Tiel en is voor menigeen een feest der herkenning. Grote kans dat u zichzelf of een aantal bekenden op een of meer beelden tegenkomt.

De officiële opening werd op 5 september in aanwezigheid van familie, vrienden, bestuurders, vakgenoten en een deputatie van het bestuur van de Oudheidkamer en de Historische Werkgroep, waar hij sinds kort voorzitter van is, verricht door de oud-burgemeester van Tiel, Jaap Pop. Het bestuur van de Oudheidkamer vond het jubileum een goed moment om Bouwhuis door het toekennen van de erepenning van de vereniging te eren en te bedanken voor zijn bijdrage aan verschillende projecten van de Oudheidkamer, de historische werkgroep en tal van boeken en beeldproducties over de historie van Tiel. De voorzitter noemde met name het Waalcrossingsproject dat zonder de bijdrage van Bouwhuis onmogelijk geweest zou zijn. Ook voor de redactie van De Nieuwe Kroniek is Jan Bouwhuis een onmisbare leverancier van fraai beeldmateriaal. De tentoonstelling 'Jan Bouwhuis, vijftig jaar stadsfotograaf', waar ook een aantal foto's van zijn vader Gerrit te zien is, is nog tot 25 januari te bewonderen in het Flipje en Streekmuseum.

Foto: Uitreiken erepenning door Menko Menalda (rechts) aan Jan Bouwhuis (foto: Cor de Kock)

Klaas Tammes, oud-burgemeester, auteur en bestuurder

Door Bert Leenders

Op 1 mei 2013 ging de burgemeester van Buren, Klaas Tammes met pensioen. Voor die gelegenheid maakte hij het boek '200 jaar burgemeesters, Buren 1813 – 2013'. Een opmerkelijk boek geschreven door een bijzondere man. Tammes is een getalenteerd auteur maar was en is ook actief op een breed maatschappelijk, bestuurlijk en cultuurhistorisch terrein. Leden van de Oudheidkamer kennen de oud-burgemeester van de interessante maar ook humoristische lezingen die hij de afgelopen jaren verzorgde. Alle redenen om hem in dit nummer in de schijnwerper te zetten.

Klaas Tammes is op 6 mei 1948 geboren in Abbenes, een dorp met een paar honderd inwoners, dat bestuurlijk deel uit maakt van de gemeente Haarlemmermeer. Zijn vader was postbode en had jarenlang voor de CHU zitting in de gemeenteraad. Na de lagere school volgde hij de ULO in Sassenheim en aansluitend de HBS in Leiden. Tammes was van jongs af aan geïnteresseerd in aardrijkskunde.

Die belangstelling bepaalde zijn keuze om sociale geografie te gaan studeren aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Na zijn afstuderen werkte hij als leraar aardrijkskunde in Amstelveen en Apeldoorn. Zijn volgende carrièrestap, een docentschap aan de lerarenopleiding in Nijmegen, gaf hem veel voldoening. Tijdens zijn docentenperiode schreef hij tal van publicaties over onderwerpen uit zijn vakgebied, waaronder een aantal leer-

boeken voor het aardrijkskunde onderwijs. Hij ontwikkelde een speciale belangstelling voor de Sovjet-Unie en Oost-Europa. Voor studenten organiseerde hij diverse excursies naar dit gebied.

Via de politiek naar het lokale bestuur

Belangstelling voor de politiek heeft Tammes van huis uit meegekregen. Na actief te zijn geweest in de CHJO en een lidmaatschap van de PPR koos hij uiteindelijk voor D66. Voor die partij kwam hij in de gemeenteraad van zijn toenmalige woonplaats Beuningen. Hij werd er wethouder, kreeg de bestuurlijke smaak te pakken en solliciteerde vanuit die positie in 1988, op advies van Jan Terlouw, naar een burgemeestersfunctie. Het werd de toenmalige gemeente Lienden. Hij was daar niet de enige sollicitant. Niettemin werd hij uit 108 kandidaten, op 40-jarige leeftijd, gekozen. Na burgemeester Michel Jager van Culemborg was hij de tweede D66 burgemeester in onze regio. Tammes was er van overtuigd dat Lienden op den duur als zelfstandige gemeente geen toekomst had. 'Wanneer de gemeenten zelf geen stappen zouden zetten, zouden deze wel van boven opgelegd worden. Dus was het maken van een eigen keuze noodzakelijk.' Tammes werd voorzitter van de stuurgroep die de samenvoeging van Buren, Maurik en Lienden voorbereidde en werkte zo mee aan het overbodig worden van zijn eigen functie. Zijn sollicitatie naar de functie van burgemeester van de nieuwe fusiegemeente (Groot) Buren was geen formaliteit. Er waren ditmaal 28 belangstellenden voor deze functie en pas twee weken

voor zijn ontslagdatum hoorde hij van de minister van Binnenlandse Zaken, Bram Peper, dat hij voor benoeming voorgedragen zou worden.

In het slothoofdstuk van het door hem geschreven afscheidsboek '200 jaar burgemeesters, Buren 1813-2013' geeft Ella Kok-Majewska een beeld van Tammes over de bijna 25 jaar dat hij burgemeester van Lienden en later (Groot) Buren was. Naast een chronologische schets van mijlpalen, belangrijke gebeurtenissen en spannende politieke momenten laat zij een scala van medewerkers, bestuurders en anderen met wie hij samenwerkte iets zeggen over Tammes als bestuurder en mens.

Als voorzitter tijdens raadsvergadering (foto: fotoarchief Hoogteyling)

Foto: Fotoburo Raphaël Drent

Uit die bloemlezing ontstaat het beeld van een man met veel kwaliteiten die breed gewaardeerd werd en ook geliefd was bij collega-bestuurders, ambtenaren en inwoners. Het idee dringt zich op dat hij, gesteund door zijn natuurlijk gezag en uitstraling, kwaliteiten had voor een burgermeesterschap in een veel grotere gemeente. Tammes hierover: 'Ik heb het in Lienden en Buren altijd erg naar mijn zin gehad. Het was een geweldige uitdaging om de nieuwe gemeente Buren vorm te geven. De veelzijdige mix van bestuurlijk bezig zijn, de zorg voor orde en veiligheid en de taken als burgervader vond ik bijzonder prettig. Ik woon hier mooi en ben me samen met mijn vrouw sterk verbonden gaan voelen met de regio. Ook diverse bestuursfuncties buiten het directe burgemeestersambt hebben mij hier steeds veel voldoening gegeven.' Tammes heeft zich, sinds hij burgemeester is, altijd geïnteresseerd voor de ontwikkelingen in het burgemeestersambt. Hoewel hij sinds de invoering van het dualisme voorstander is van de gekozen burgemeester, gruwde hij enkele jaren geleden nog bij de gedachte dat hij via toespraken vanaf een zeepkist zijn eigen job moest zien te houden. 'De tijd voor die gekozen burgemeester bleek, gezien de ervaringen die we daar mee opgedaan hebben nog niet rijp.', concludeert hij nu.

Auteur

In het Burgemeestersblad, het orgaan van het Nederlands Genootschap van Burgemeesters, schreef hij van eind 2001 tot in 2003, onder de schuilnaam Nico van Abbenes, humoristische columns over de belevenissen van platlandsburgemeester Coninck. Tammes daarover: 'Ik haalde mijn inspiratie uit de praktijk

met daaromheen de nodige fantasie' en dan bescheiden 'ik geloof wel dat die verhalen gewaardeerd werden, hoewel het wel een beetje des burgemeesters is om dat niet te vertellen.' Een deel van die columns, aangevuld met nieuwe schetsen, zijn uitgegeven in drie boekjes met als titels: 'Wethouder Coninck', 'Burgemeester Coninck' en 'Conincks afscheid'. Daarnaast schreef hij een humoristische thriller met als titel 'Coninck, een burgemeester in problemen'. Alle boekjes, waarvan er twee aantrekkelijk geïllustreerd zijn door beeldend kunstenaar Guusje Kaayk, waren steeds snel uitverkocht en zijn nu alleen nog via een antiquariaat te koop. Ze zijn trouwens ook te leen bij Bibliotheek Rivierenland. Het zijn echte aanraders. Tammes heeft een vlotte pen, de stukjes zijn

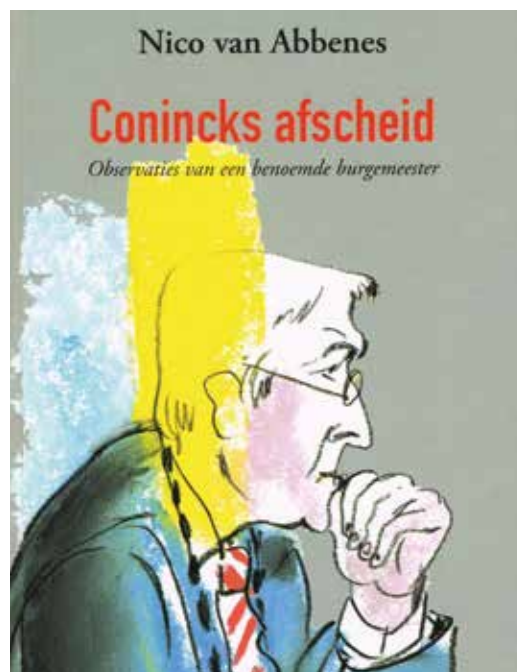

Foto: Wim Veerman

zeer herkenbaar en vooral heel komisch. Zelf kon ik lezend in 'Conincks afscheid' regelmatig een luidde lach niet onderdrukken. Kenners van de streek en de streekpolitiek zullen er soms bekende personen in ontdekken. Zo heeft wethouder Kees opvallende overeenkomsten met Wim van der Linde, die decennia lang als raadslid en wethouder een belangrijke maar ook markante rol in het bestuur van de gemeente Buren vervulde.

200 jaar burgemeesters

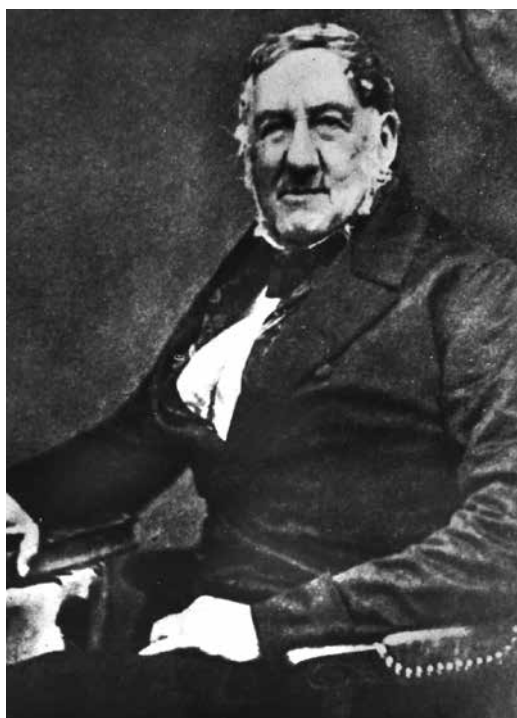
'200 jaar burgemeesters, Buren 1813 -2013' is een serieuzere pennenvrucht. Het 334 pagina's dikke boek bevat een korte inleiding over de ontwikkeling van het burgemeestersambt vanaf het einde van de Franse Tijd tot

heden. In het boek staan veertien portretten van burgemeesters van de huidige gemeente Buren en zijn voorlopers. Tammes: 'Ik heb een vrij willekeurige selectie gemaakt. Ik wilde een spreiding over alle dorpen en een spreiding in de tijd. Mijn bronnen waren vooral de verslagen van de college- en raadsvergaderingen gedurende de periode dat de betreffende persoon burgemeester was. Bij ieder kwam ik wel een aantal verrassende gebeurtenissen, ontwikkelingen of gedragingen tegen. Het boek eindigt, zoals eerder vermeld, met een bijdrage over de auteur zelf als burgemeester en bestuurder van de hand van de directeur van het Regionaal Archief Rivierenland Ella Kok-Majewska. Dat is een chronologisch hoofdstuk dat mooi gelardeerd

Burgemeester Tammes plant Koningslinde (foto: fotoarchief Hoogteyling)

is met herinneringen van collega's, medewerkers en andere werkrelaties. Het boek is heel toegankelijk geschreven en geeft een prachtig inzicht in het bestuurlijke wel en wee in de dorpen die nu de gemeente Buren vormen gedurende de laatste 200 jaar. Vijf van de burgemeestersportretten verschenen overigens eerder in het toenmalige blad van het Regionaal Archief Rivierenland: 'De Drie Steden'. Tammes heeft de burgemeesters niet mooier voorgesteld dan hij ze in de archieven aantroef. Dat leverde hem twee kritische reacties op van nabestaanden van beschreven burgervaders. Zelf beleefde hij veel genoeg aan het maken van de burgemeestersportretten. 'Het smaakt naar meer.' Hij sluit daarom een vervolg niet uit. Daar kan hij

Frederik Louis Willem baron van Brakell van den Eng
(foto: Iconografisch Bureau, Den Haag)

overigens nog wel even mee vooruit. Sinds 1813 tot nu toe telden de gemeenten die nu de gemeente Buren vormen maar liefst 62 burgemeesters.

Het Fonds Hulpbetoon

De burgemeester van Lienden was, tot de fusie van de gemeenten Buren, Lienden en Maurik, qualitate qua voorzitter van de stichting 'Fonds Hulpbetoon aan de arbeidende klasse in het buurtschap Meerten'. Na de fusie van de drie gemeenten werden de statuten op het punt van de bestuursamenstelling gewijzigd. Tammes bleef voorzitter van de stichting die geld en landerijen beheert. De stichting betaalde recent de uitbreiding van het Heemkundig Museum in Ommeren waardoor er nu in het nieuwe complex ook werk- en vergaderruimte is voor de historische kring Kesteren en de collectie van het Boerenwagenmuseum. Dit laatste museum was tot enkele jaren geleden in het stadje Buren gevestigd. Tammes schreef een boek over dit fonds. Momenteel werkt hij aan een uitgebreide biografie van de stichter, Frederik Louis Willem baron van Brakell van den Eng, herenboer en landbouwkundige. In 2015 is het 150 jaar geleden dat deze pionier op landbouwgebied overleden is. Tammes vindt dit een mooi moment om dan een levensbeschrijving van hem te presenteren. In het rijke archief van de onlangs overleden Mr. O.W.A. (Otto) baron van Verschuier in Beesd, maar ook bij de landbouwuniversiteit Wageningen, vond hij veel interessante informatie over Van Brakell.

Andere activiteiten

Een portret over de oud-burgemeester zou niet compleet zijn wanneer ik niet zou vermelden

dat hij van 2002 tot 2011 voorzitter was van het samenwerkingsorgaan van de gemeenten in westelijk Gelderland, de Regio Rivierenland. Daarvoor was hij voorzitter van het bestuur van afvalverwijderaar Avri. Tammes was verder 20 jaar voorzitter van de Raad van Toezicht van Verpleeghuis Vrijthof dat onder zijn voorzitterschap uitgroeide tot een belangrijke cluster van verpleeg- en verzorgingshuizen en leverancier van thuiszorg in onze regio. Nog steeds is hij voorzitter van de Raad van Toezicht van Syndion, een grote aanbieder op het gebied van wonen, werken en dagbesteding voor mensen met een beperking in het gebied van Oost-Zuid-Holland en West-Gelderland met circa 1500 medewerkers.

Burgemeester Tammes in functie. Een verjaardagsbezoek op 3 februari 2007 aan de 109-jarige mevrouw Hol (foto: RAR/Collectie Bouwhuis)

Op cultuurhistorisch gebied zal de oud-burgemeester de komende jaren nog regelmatig in het nieuws zijn. Wellicht zult u in een van de volgende uitgaven van de Nieuwe Kroniek een van zijn pennenvruchten kunnen aantreffen.

Bronnen:

Gesprek met oud-burgemeester Tammes
Drs. K.C. Tammes; 200 jaar Burgemeesters, Buren 1813-2013. April 2013, uitgave Regionaal Archief Rivierenland. (een recensie van dit boek treft u op bladzijde 39 in dit nummer van de Nieuwe Kroniek).
Nico van Abbenes, Conincks afscheid, observaties van een benoemd burgemeester; Uitgeverij De Vijver 2004

Portret: J.D. van Leeuwen (Flipje- en Streekmuseum)

Hoe een oude begraafplaats tot nieuw leven komt

Door Pierre van der Schaaf

Boven dit artikel prijkt een afbeelding van Johannes Dideri(c)k van Leeuwen, de patriot die de grote trekker was van de totstandkoming van het (nu) Rijksmonument 'Ter Navolging' aan de Lingedijk in Tiel. Dat onder de voor een begraafplaats wellicht wat merkwaardig aandoende kop. Een dodenakker is immers de plaats waar mensen hun laatste rustplaats vinden. En dat hopelijk 'in alle rust'.

Niets is echter minder waar op deze uit 1786 daterende en sinds 1859 op een park in Engelse landschapsstijl lijkende 'groene long' van Tiel. En dat door het besluit van de gemeente Tiel 'Ter Navolging' weer tot leven te wekken door het realiseren van nieuwe (urnen)graven op deze sinds enkele decennia slapende begraafplaats. De laatste die werd bijgezet in een bestaand graf was, maart 2014, Berthus van den Berg die jarenlang tot aan de Poolgrens toe reclame maakte voor Tiel. Hij deed dat in zijn Citroën, een 'lelijke eend', door hemzelf beschilderd met afbeeldingen van 'onze' Flipje. Een andere bekende Tielenaar die tamelijk recent op 'Ter

Navolging' zijn laatste rustplaats vond, was Rinus Boudewijn, de spreekstalmeester en virtuoos met de duiven in de circuspiste en in het dagelijks leven vooral bekend als bont-handelaar in de Weerstraat. Zelfs op de TV wist hij als 'Rinaldo' indruk op veel mensen te maken met zijn duivendressuur!

'Ter Navolging' (bijna) de oudste

De basis voor het huidige 'Ter Navolging' werd gelegd in 1785, toen door het Zeeuwse Genootschap te Vlissingen een prijsvraag werd uitgeschreven met de vraag wat de beste middelen zijn om begraven in steden en kerken tegen te gaan. In de jaren ervoor had

een stevige en tamelijk dodelijke epidemie gewoed. Het gevolg daarvan was dat met grote regelmaat zerken in de kerken moesten worden gelicht om weer ruimte te bieden aan de stoffelijke resten van een volgende welgestelde Tielse burger. Nu is ook duidelijk waar de uitspraak 'rijke stinker' vandaan komt want de lijkenlucht bleef daardoor lang in de kerk en in de omgeving daarvan hangen! Johannes Diderick van Leeuwen won de prijsvraag al kwam daar wellicht het 'old boy's network' aan te pas: een van de juryleden had immers tot kort daarvoor in Tiel als predikant gestaan. Om het goede voorbeeld in zijn eigen woonplaats Tiel te geven richtte J.D. van Leeuwen, samen met o.a. de minder bekende Arend Hendrik van Eck, in september 1785 het 'Begraafgenootschap Ter Navolging' op. Dat met het doel als voorbeeld te dienen voor anderen om een z.g. buitenbegraving, een begraafplaats buiten

de bebouwde kom, aan te leggen. Dat was overigens wel tegen het zere been van hen die de financiën van de kerken bestierden: zij zagen een belangrijke inkomstenbron verdwijnen! Maar ook in Tiel werd een deal gesloten en werd dat probleem opgelost. In 1786 werd toestemming verleend om een buitenbegraving aan te leggen. Nadat met giften gefinancierde grond, voor 526 guldens, werd aangekocht buiten de 'Burensche Poort' (op het huidige Hasselmanplein, vernoemd naar een burgemeester die óók op 'Ter Navolging' begraven ligt!) werd de aanleg met grote voortvarendheid ter hand genomen. Op 30 december 1786 vond de eerste begrafenis op 'Ter Navolging' plaats: de 'Jonge Vrouwe Wilhelmina Claszen, tante van den Weledelgestrenghe Heer Marinus Abraham Esselinck, Luitenant onder 't Regiment van den Generaal Majoor van Monster, alhier onlangs in garnizoen geweest', werd er ter aarde

Berthus van den Berg (foto: RAR/Collectie Bouwhuis)

Het graf van Post met oorlogsschade (foto: Jan Hogendoorn)

besteld. Veel rust werd deze dode trouwens niet gegund want de strijd tussen de Orangisten en de Patriotten (met Van Leeuwen als een van de voorvechters) werd tot op de gloednieuwe buitenbegraafplaats 'Ter Navolging' gevoerd. De begraafplaats werd geheel verwoest en van de net aangelegde heggen, struiken en bomen, alsook van het toegangshek, bleef maar heel weinig over. Het stoffelijk overschot van jonkvrouw Wilhelmina Claszten werd echter ongemoeid gelaten. Pas na het herstel van de begraafplaats in 1790 kon de tweede begrafenis plaatsvinden: die van de rector van de Latijnsche School, Ernst Ephraïm van Bergen. Diens graf én de grafsteen zijn nog altijd bewaard gebleven. Hij werd gevolgd door (waarschijnlijk) meer dan 1500 personen op het noordelijke deel, met ruim 300 grafkelders en -stenen, en wellicht enkele duizenden ande-

ren op het zuidelijke deel dat enkele decennia geleden bovengronds goeddeels is geruimd. Overigens was er ook ruimte voor personen die een ander dan het Protestantse geloof aanhingen: in 1794 werd op het 'Patriotsche Kerkhof', nadat de grond door een Franse abt was gewijd, een Rooms-Katholieke soldaat begraven, gevolgd door verschillende anderen die dat geloof aanhingen. Dat tot de aanleg van de Rooms-Katholieke Begraafplaats aan de J.D. van Leeuwenstraat in 1836.

'Ter Navolging' wordt nieuw leven ingeblazen

Met de rust zal het binnenkort dus (in ieder geval tijdelijk) gedaan zijn op deze oudste nieuw buiten de stadsgrenzen aangelegde niet-Joodse begraafplaats van Nederland. 'Ter Navolging' in Scheveningen ging Tiel weliswaar voor, maar Scheveningen is nu eenmaal geen stad! Vanaf 2015 zullen er enkele tientallen nieuwe graven, grafkelders en urnengraven worden uitgegeven die worden gesitueerd rond en tussen de honderden al bestaande graven op het noordelijke deel. Dat voornemen van de gemeente leidde er toe dat de 'Stichting tot Instandhouding van Historische Begraafplaatsen in Tiel en Omstreken' het verzoek van de gemeente kreeg te inventariseren of er zich op de beoogde, nu ogenschijnlijk lege, uitgifteplekken wellicht 'nog wat lag'. De directe aanleiding tot dat verzoek was het in de weken daarvoor ontdekken van verschillende grafstenen. In het voorjaar van 2014 werd 'Ter Navolging' overvallen door een ware distelplaag. Niet alleen het zuidelijke deel, het grasveld, maar ook het noordwestelijke deel uit 1786 en het noordoostelijke deel uit 1859. Om te voorko-

men dat het gras, behalve door paardenbloemen, ook zou worden overwoekerd door distels (tot eind juni wordt er immers niet gemaaid vanwege de op de begraafplaats geplante 'verwilderingsbollen') gingen vrijwilligers van de stichting zich wijden aan het verwijderen van distels. En dat leidde er al direct in mei 2014 toe dat menigmaal, vaak maar een luttel aantal centimeters onder de aardoppervlakte, op 'iets' werd gestuit. In rond de 25 gevallen bleek het niet om één of een paar losse bakstenen te gaan maar om complete en ongeschonden grafstenen, fundamenteen ervan dan wel een verzameling losse stenen die soms samen één grafsteen vormden. Al deze vondsten leidden er toe dat de gemeente aanzienlijk minder ruimhartig kan zijn ten aanzien van de uitgifte van nieu-

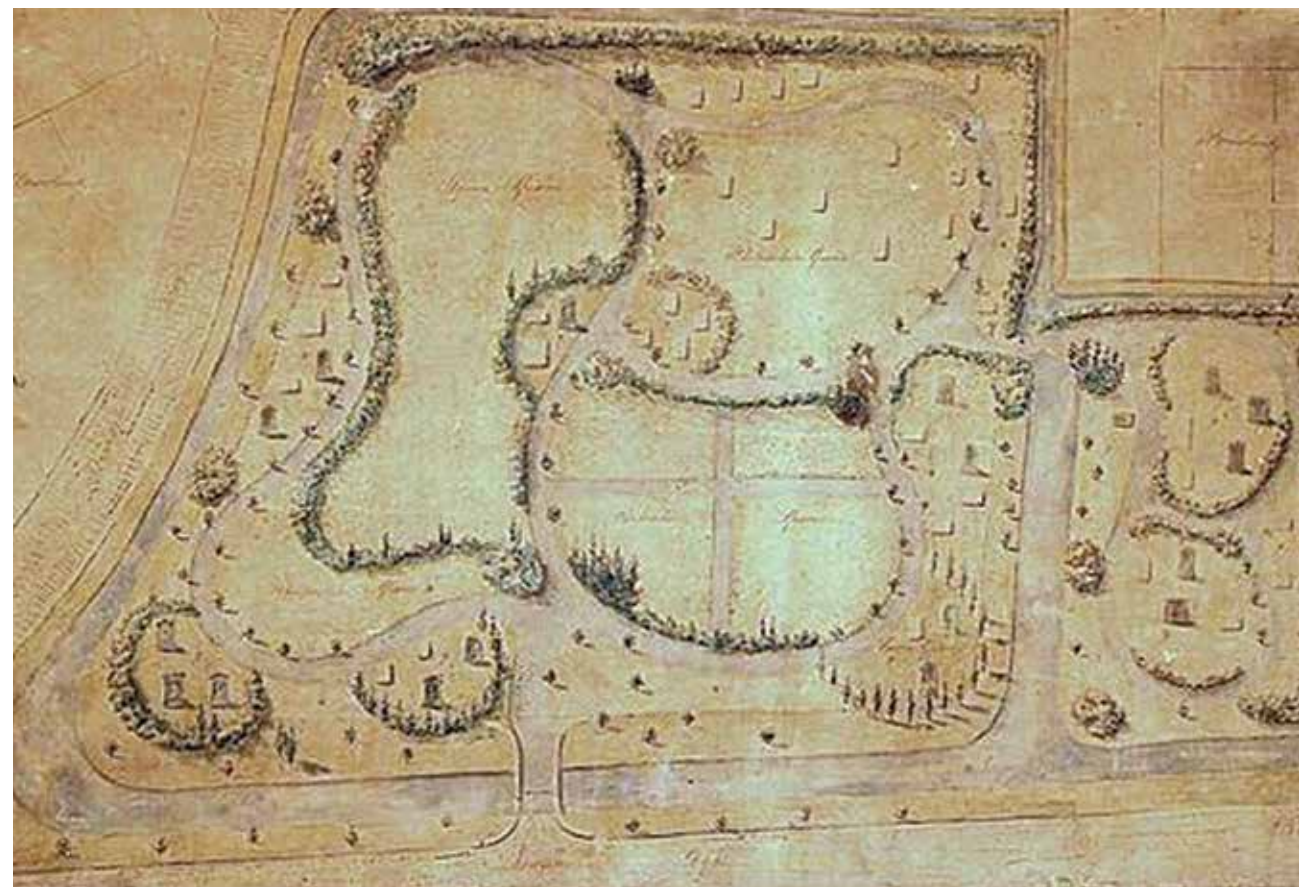
we graven dan eerst gedacht. Ook jammer trouwens voor de stichting, want de baten vanuit de uitgegeven graven zullen voor een deel worden besteed aan de restauratie van grafmonumenten!

Raadsels op het zuidelijke deel: wie liggen er en waar!?

Overigens is er geen uitgifte van graven e.d. gepland op het zuidelijke deel. Dit gedeelte oogt weliswaar vrijwel leeg maar onder de oppervlakte rusten de stoffelijke resten van wellicht enkele duizenden personen in meestal anonieme graven. Aangezien zeker betreffende dit deel een goede grafregistratie ontbreekt, veel doodgravers namen het in hun hoofd opgeslagen register immers mee in hun graf, is het nauwelijks bekend wie, en zeker waar,

Het graf van Post met oorlogsschade
(foto: Jan Hogendoorn)

K.G. Zoicher: ontwerp van 'Ter Navolging' rond 1857 (foto: Gemeente Tiel)

daar mensen begraven liggen. Nieuwe graven uitgeven is daar dan wel onmogelijk, maar wel zal het grasveld worden benut voor het verstrooien van as van hen die zijn gecremeerd. Iets waarmee overigens niet alle omwonenden even blij zijn! Een belangrijke ontwikkeling is verder dat het zuidelijke deel, waar mogelijk, zal worden gereconstrueerd op basis van oude, uit 1857 daterende, plannen van de landschapsarchitect K.G. Zocher. Hij is de architect die ook verantwoordelijk was voor de aanleg van de tuin bij het Ambtmanshuis en Sint Walburg. Zo zal de beplanting zodanig worden aangepast en aangelegd op basis van het ontwerp van Zocher dat de contouren van het oorspronkelijke plan weer zichtbaar worden. Het plaatsen van een sober gedenkteken van de hand van Michiel van Luijn ('Nomina in via', 'Namenpad') zal zorgen voor de afronding van dit rustig ogende deel van 'Ter Navolging'.

De omgeving van 'Ter Navolging'

Opvallend tegenover de begraafplaats zijn de diepe voortuinen van de uit begin twintigste eeuw daterende panden aan de Lingedijk. Naar verluidt komt deze afstand voort uit de wens zo ver mogelijk van de grens van een begraafplaats te blijven. Overigens lag er toen nog een sloot rond 'Ter Navolging' die pas in de jaren zeventig van de vorige eeuw werd gedempt. Wie heel even de J.D. van Leeuwenstraat (inderdaad 'vernoemd naar') in loopt ziet dat de achtertuinen van de panden aan de Lingedijk erg ondiep zijn: het was zeker met die grote voortuinen woekeren met de ruimte tussen de Dode Linge en de oude begraafplaats!

De tand des tijds

De activering van 'Ter Navolging' op het noordelijke deel heeft heel wat meer voeten in de aarde dan op het zuidelijke deel. Door min of meer begeleid verval zijn tal van grafmonumenten duidelijk aan 'redding' toe. Een redding die formeel niet van de overheid te verwachten valt: het onderhoud van rijksmonumenten is de verantwoordelijkheid van (?) In ieder geval niet van het Rijk en ook niet van de gemeente. Dus van het particulier initiatief zoals fondsen en dergelijke. En omdat de winst uit vermogens ook onder druk staat is het bij de meeste rijksmonumenten, en zeker die die niet bewoond worden, een 'sobere aangelegenheid'. Zo ook op 'Ter Navolging' waar, na de restauratie enkele jaren geleden van verschillende monumenten die er zeer slecht aan toe waren, inmiddels tal van graven (verder) verzakt zijn dan wel letterlijk op instorten staan.

Graf Kuthe rond 1896 (foto: RAR)

Zoals de grafkelder van het grafmonument van Dr. Kütthe, gelegen bij het baarhuisje, dat letterlijk onder het eigen gewicht van de ca. 8.000 kg zware opbouw dreigt te bezwijken. Kostte de renovatie enkele jaren geleden ruim € 2.000, de totale kosten zijn inmiddels opgelopen tot ruim boven de € 8.000. In de grafkelder van Tydeman stond in de droge zomer van 2014 meer dan 50 cm water doordat het hemelwater doordrong door een grote scheur in de plaat die de toegang tot de grafkelder afdekt. En zo zijn er nog tal van graven die om aandacht 'smeken', waaronder het graf van de familie Lebbink, de (voor)ouders van Karel Lebbink die zijn vermogen naliet aan de Oudheidkamer Tiel.

Nieuwe ontdekkingen

Naast deze malaise is er echter ook positief nieuws dat van historisch belang is. En dat is de ontdekking van het relatief grote aantal graf-

stenen dat tot op heden niet bekend was. In verschillende gevallen wel bekend als graf, maar dan zonder grafsteen, maar in meerdere gevallen ook onbekend als graf. De, historisch gezien, meest opzienbarende ontdekkingen zijn de grafstenen en graven van de weduwe van stichter J.D. van Leeuwen (waarschijnlijk uit 1795) en 'De Heere van Gijtenbeek' uit 1831. Naar aanleiding van de publiciteit rond dat laatste graf meldde zich op de Open Monumentendag van 2014 een nazaat van deze naar men aanneemt Rijk van Gijtenbeek. Deze nazaat zal in zijn archieven gaan spitten om te zien of daar voor de Stichting interessante informatie te vinden is. De Stichting is immers bezig om zoveel mogelijk doden 'een gezicht' te geven in beeld en woord. Iets dat inmiddels al in enkele tientallen gevallen is gelukt!

Van Leeuwen en zijn familie

Het graf zonder nummer waarin de weduwe Van Leeuwen begraven ligt dateert waarschijnlijk uit 1795. In dat graf liggen tevens haar moeder Margaretha Christina de Roever-Repelius (1714-1795) en haar zuster Elisabeth Hermina de Roever (1745-1821). Jacoba de Roever was in 1844, 95 jaar oud, rentenierster en 17 jaar na haar laatste echtgenoot, de laatste die in dat graf werd bijgezet. Van Leeuwen zelf ligt in het daarbij gelegen graf dat op naam staat van Van Wessem. Dat nadat daar in 1795 zijn tweede vrouw, Johanna Henrica ab Hoogland, ter aarde werd besteld. Het is opmerkelijk dat zowel de stichter van de begraafplaats als zijn (3) vrouwen niet zijn opgenomen in het (nu gemeentelijke) grafregister!

Graf Kuthe 2014 (foto: Jan Hogendoorn)

J.D. van Leeuwen (foto: Flipje- en Streek Museum Tiel)

De steen op het graf van de weduwe Van Leeuwen is overigens niet de oudste grafsteen op 'Ter Navolging': dat is die van de eerder genoemde Ernst Ephraim van Bergen, rector van de Latijnsche Schole die in 1790 ter aarde werd besteld en op wiens graf een vers van Van Leeuwen gebeiteld staat:

*'Van Bergens stof word hier bewaard
Hij was zeer nuttig in zijn leven
een menschenvriend en eel van aart.
Zijn naam blijv' elk in 't hart geschreeven
Zijn deugd en wijsheid was te groot
Om schae te doen na zijnen dood.'*

Met daaronder de handtekening van J.D. van Leeuwen

Ooit een kerkvloer zonder kerk?

Wie op het noordwestelijke, het oudste, deel tussen de vaak min of meer vervallen grafzerken door wandelt zou de indruk kunnen krijgen dat hij loopt op een kerkvloer met soms gaten tussen de zerken en rare verhogingen maar dan zonder dak boven het hoofd. Nader onderzoek moet nog uitwijzen of er inderdaad, net als op de begraafplaats 'Ter Navolging' in Scheveningen (uit 1778), sprake is van zo'n beeld. Op een enkele plek is, nadat men op iets was gestoten bij het distels steken, een steen 'boven de grond gekomen', vaak aanzienlijk dieper liggend dan de omliggende stenen. De hoogteverschillen komen voort uit niet samenhangend herstel van zerken: de ene werd wel 'gelicht' terwijl de andere steen op het oude niveau bleef liggen. Ook is een enkele steen half weggezakt in de kleigrond. Dat komt doordat er sprake is van 'bewegende grond', o.a. in samenhang met het met de Waal stijgende en dalende grondwater.

'Ter Navolging' te Scheveningen: kerkvloer zonder dak

Ook zijn later verschillende nieuwe graven aangelegd waardoor het nog niet mogelijk is de oorspronkelijke situatie te reconstrueren.

Nieuw ontdekte stenen

Het is vaak een verrassing wat er te zien is als, na het op 'iets' gestuit te zijn, de vegetatie is verwijderd. De ene keer is het een losse (bak)steen, de andere keer een stuk fundament op de plek waar mogelijk ooit een steen heeft gelegen. En een andere keer blijkt het een volledige steen te zijn. In 2012 werden brokken grafsteen ontdekt van het graf van Johannes Jacobus Breda Beauzer (overleden in 1908 en in leven notaris te Tiel). In de zomer van 2014 is, gesponsord door de Firma Van Luijn Natuursteen, een betonnen plaat op het graf van Breda Beauzer geplaatst waarop de 'puzzel' is gelegd die werd gevormd door de brokken grafsteen. Na de verrassingen door het vinden van de grafstenen van de weduwe Van Leeuwen en Van Gijtenbeek (in leven procureur te Tiel) werden vooral op het 'jongere' deel, het gedeelte dat na 1859 in gebruik werd genomen, tot op heden niet bekende grafstenen ontdekt. Waaronder op 25 augustus 2014 een relatief kleine steen van het graf van Willem Nutbey, geboren 8 januari 1919 en overleden 5 oktober 1919. Op de steen de mededeling dat hun 'lieveling' is overleden met verder een geknakte roos op de kleine vrijwel vierkante steen. Nog in augustus 1918 vroeg mevrouw Nutbey in de Waterstraat C 85 in Tiel 'tegen half juni' nog 'een flinke dienstbode'. In 1926 vertrokken zij en haar man sigarenfabrikant Nutbey naar Amersfoort. Het jaar daarop werden de gebouwen van zijn fabriek aan de Gasthuisstraat te Tiel openbaar verkocht.

Grafsteen Nutbey, ontdekt najaar 2014 (foto: Jan Hogendoorn)

Graf Lebbink in 2014, aangetast door mos en algen (foto: Jan Hogendoorn)

De toekomst van ‘Ter Navolging’

Was het patriottenkerkhof uit 1786 voor een deel vooral bestemd voor de welgestelden, na de uitbreiding in 1859 was het ook de laatste rustplaats voor ‘de gewone man’. Voor de komende maanden en jaren staat de implementatie van de activering van ‘Ter Navolging’ gepland en dat betekent dat er ook urnen geplaatst kunnen worden.

Er staat ook verder nog veel op stapel zoals de (beoogde) overdracht van verantwoordelijkheden betreffende het (groen) onderhoud van gemeente naar de Stichting en het meerjarenplan te komen tot een successievelijke restauratie van grafmonumenten op ‘Ter Navolging’. En last but not least wordt verder onderzoek gedaan naar onder de vegetatie

verdwenen grafstenen. Met als sluitstuk daarvan het verder documenteren van hen die er begraven liggen. Er is zelfs hier op aarde op ‘Ter Navolging’ in zekere zin ‘leven na de dood’.

Bronnen:

Archief ‘Stichting tot Instandhouding van Historische Begraafplaatsen in Tiel en Omstreken’

Regionaal Archief Rivierenland

Gemeente Tiel

Gesprekken met en (foto) materiaal van o.a.

- Jan Bouwhuis

- Jan Hogendoorn

- Wim Fase

- Angèle Roeffen

- Peter Schipper

- Wim Veerman

Wikipedia

Genealogische bestanden

Kalendarium OKT

BWT 1 t/m 6 OKT

Toegangspoort begraafplaats ‘Ter Navolging’

Wie rusten er in dat graf?

Door Bert Leenders

Op de begraafplaatsen in de gemeente Tiel rusten tal van inwoners die door hun positie, initiatieven, ideeën of bijdragen aan de gemeenschap bekend waren of waardering verdienden. Een aantal van hen kreeg al aandacht in een van de zes delen van het Biografisch Woordenboek van Tiel. In de serie ‘Wie rusten er in dat graf’ wil de redactie in samenwerking met genealoog Wim Fase anderen, die nog geen publiciteit kregen maar wel van betekenis waren voor de lokale of regionale samenleving, uit de vergetelheid halen. We beginnen met het graf van de familie Caron op de historische begraafplaats ‘Ter Navolging’, nummer BB 4.

Anders dan de steen doet vermoeden zijn in dit graf meer personen begraven dan er op de grafzerk vermeld staan. De originele grafsteen is in 1907 verwijderd en vervangen door de huidige. Toen zijn de namen van Wilhelmina Petronella Speelman, Frederik Harpert von Scheidt en Willem Frederik van Surister niet meer vermeld. Het zou overigens logisch zijn wanneer deze eerste editie van ‘Wie rusten er in dat graf’ in het vorige nummer van De Kroniek geplaatst zou zijn. Want enkele overledenen in dit graf hebben een duidelijke relatie met het artikel over Bellevue aan de

Ophemersedijk, waarvan de geschiedenis in dat nummer beschreven werd. Daar was toen helaas geen plaats meer voor.

In 1826 kocht Frederik Harbert von Scheidt de Groulart bij leven het graf dat in de registers van het boek van A.T.M. Ruygt ‘Begraafplaats TER NAVOLGING TIEL, een voorbeeld van verlicht denken’, aangeduid wordt met graf no 4. Daarin zou hij zelf na zijn overlijden op 24 februari 1842 begraven worden. Von Scheidt was kamerheer van ‘Z.K.H. den souverainen Vorst van Hessen en bij Rhijn, Kommandeur van Hoogdeszelfs

Foto: Bert Leenders

Wie rusten er in dat graf?

Orden', adjoint-maire en vice-burgemeester van Tiel (1811 – 1816) en heemraad van de Lingestoel. Zijn moeder, de weduwe De Graffenried, kocht in 1805 het Hooge Huis, waarin nu de Turkse moskee gehuisvest is, aan de Koornmarkt in Tiel. Zij ging daar in datzelfde jaar met haar zoon wonen. Frederik Harpert bleef daar na de dood van zijn moeder wonen tot zijn overlijden in 1842. In Tiel had Frederik Harpert een langdurige amoureuze relatie met Wilhelmina Petronella Speelman, geboren in Tournai (Doornik) in de Waalse provincie Henegouwen.

Wilhelmina overleed in 1834 en was na 1826 de eerste overledene die een rustplaats in het graf kreeg. In het graf liggen ook de overblijfselen van een van de kinderen uit de relatie van Wilhelmina Petronella Speelman en haar partner Frederik Harpert von Scheidt, namelijk Willem Frederik de Surister, die eveneens in 1842 stierf. Willem Frederik trouwde in 1841 met Anna Catharina Campagne, een in Tiel geboren koffiehuisvrouw. Van Willem Frederik, die ook in het Hooge Huis woonde, is bekend dat hij een steenzagerij begon.

Het graf dat Frederik Harpert von Scheidt de Groulart in 1826 kocht en dat nu bekend is als het graf van de familie Caron (foto: Bert Leenders)

Daarvoor kreeg hij in 1842, het jaar van zijn overlijden, toestemming om links naast de huidige moskee een werkplaats te bouwen. Die werkplaats staat er nu in 2014 nog steeds. Na de dood van Willem Frederik van Surister in 1842 hertrouwde Anna Catharina Campagne met steenhouwer Albert Caron. Beiden zijn evenals Surister begraven in het besproken graf op begraafplaats 'Ter Navolging'. Anna overleed in 1862 en Caron in 1880. Interessant en opvallend is dat twee dagen na het overlijden van de zeer vermogende Frederik Harpert von Scheidt de moeder van zijn schoondochter, Johanna Geertrui Campagne-Bussink, een vergunning aanvraag voor de bouw van een groot huis buiten de Westluidense Poort: Sociëteit en Koffiehuis Bellevue. Haar dochter Anna Catharina Surister-Campagne legde in datzelfde jaar, op 18 mei 1842, de eerste steen.

Dit artikel is een door Bert Leenders ingekor-te en bewerkte versie van het artikel 'Een gevelsteen in Tiel', dat Jan van Lookeren Campagne in 2009 schreef over de achtergrond van de gevelsteen in pand Bellevue aan de Ophemertsedijk in Tiel. Bij het herschrijven is gebruik gemaakt van 'Van Zeeheld tot Bellevue', een door genealoog Wim Fase, gemaakte genealogie van Maarten Harpertsz Tromp, de bekende luitenant-admiraal van Holland, waarvan afstammingslijnen doorlopen naar de familie Surister. Beide documenten bevinden zich in het Regionaal Archief Rivierenland in Tiel.

Correctie: In het vorige nummer van De Nieuwe Kroniek (vijfde jaargang nummer 2, juli 2014) staat op bladzijde 23 eerste kolom regel 7 als sterfdatum van Willem Frederik van Surister abusievelijk 17 december 1843 vermeld. Dat moet echter 17 september 1842 zijn.

Nederland in de Eerste Wereldoorlog

Door Pierre van der Schaaf

Net als de Eerste Wereldoorlog zelf, 'The Great War' zoals die nog altijd bij de Britten heet, gaan de herdenkingen daaraan goeddeels aan ons land voorbij. Her en der is er aandacht in de vorm van een 'themanummer'. De enige permanente aandacht van enig formaat is, sinds begin oktober 2014, te vinden in de tuin van Huis Doorn. In de voormalige, en daartoe uitgebreide, garage van de laatste Duitse keizer Willem II, nu 'Paviljoen Nederland en de Eerste Wereldoorlog' geheten, is de permanente tentoonstelling 'Tusschen twee vuren' ingericht. Er is daarbij maximaal gebruik gemaakt van de beperkte ruimte met een schat aan materiaal en informatie. Aan de hand van een vijftal thema's, 'Vluchtelingen, mobilisatie, economie en schaarste, publieke opinie en democratie' wordt ingegaan op een deel van onze vaderlandse geschiedenis dat al te vaak maar een tamelijk summier aandacht kreeg tijdens de geschiedenislessen. Dat in tegenstelling tot

de aandacht die deze oorlog kreeg, en krijgt, in bijvoorbeeld Engeland en België: het hele jaar door worden de klassieke herdenkingsplaatsen, en niet alleen bij Ieper, Verdun en aan de Somme, bezocht door zwermen schoolklassen. In Doorn bevindt zich een stukje 'levende geschiedenis' dat zeer de moeite waard is en een prachtige aanvulling vormt op het onverwoestbare boek 'Jan van Wezels roemruchte jaren, notities van een landstormman' van A.M. de Jong. Verhalen die overigens prachtig pasten in de verhalen over die tijd van mijn grootvader! Het is een goed initiatief geweest van 'Museum Huis Doorn' voor deze 'wat verwaarloosde jaren' een permanente plek in te ruimen. Voor het Paviljoen is De Museumkaart trouwens niet geldig: entree € 6 voor volwassenen. Verder is op de parkeerplaats bij het Museum sinds kort 'betaald parkeren' à € 5 van toepassing. Overigens wel te verrekenen met de entree.

Een vrolijke kruik uit Raeren

Door Peter Schipper

Soms kom je ze nog wel eens tegen: bruinetinte kruiken met vrolijke of stichtelijke voorstellingen. Meestal komen ze bij opgravingen te voorschijn, zelden gaaf en doorgaans in scherven. Naar de soort afbeeldingen die er op staan heten ze in de wandeling Suzanna-kruiken, een naam die ze kregen naar het bijbelverhaal van de kuise Suzanna die, valselijk beschuldigd van overspel, gered werd door de profeet Daniël. Andere duiden we aan met boerendans-kruiken, omdat een reliëffries over de buik ons een vrolijk gezelschap dansende boeren toont. Een exemplaar van dit laatste type, gedateerd 1583, bevindt zich in de Tielse museumcollectie. Op het oor is een tinnen lid gemonteerd (zie afbeelding).

Een fraai museum in een oud kasteel

De herkomst van dergelijk vaatwerk is de plaats Raeren, gelegen in het Duitstalige uiterste oosten van België. Afgelopen zomer bezochten we daar het fraaie Töpferiemuseum, dat sinds 1963 gevestigd is in een al uit de veertiende eeuw daterend kasteel. Het museum vertelt in een uitgebreid overzicht de geschiedenis van Raeren als belangrijk centrum van pottenbakkerskunst in het Rijn-Maas land gedurende de veertiende tot negentiende eeuw.

Allereerst het materiaal: steengoed dat een harde, vloeistofdichte scherf heeft, die verkregen werd door tijdens het bakken bij temperaturen tussen de 1100 en 1200 graden zout in de oven te strooien. Het natrium in het zout verbond zich met de in de klei aanwezige kwarts tot een ondoordringbare huid. IJzeroxide leverde de bruine kleur op. De pottenbakkers stapelden hun producten in de

oven in lagen, waartussen zij met zand bestrooide kleiplaatjes plaatsten. Deze zogenaamde Krätzchen moesten aan elkaar plakken voorkomen. Ze waren maar één keer te gebruiken, maar kregen daarna een tweede gebruik als vloertegels!

In de loop der tijd evolueerden de modellen: de vroegste baksels worden gekenmerkt door grove gleuven en een met de vingers uitgeknepen voet, welke laatste je ook op de bekende Jacobakannen uit het Rijnland tegenkomt. Vanaf de zestiende eeuw worden de wanden glad en staan de kruiken op een effen, ronde standring. Een dergelijk exemplaar vonden archeologen in 2006 bij een opgraving in de Agnietenstraat. In de tweede helft van de zestiende eeuw sloeg de balans door naar weer meer versiering door middel van stempels, kerfwerk en versierde friezen. Aanzienlijke families lieten een medaillon met het familiewapen aanbrengen. Zo zagen we een medaillon met het wapen van Philippa

Sidonia van Manderscheid-Blankenheim, de gemalin van graaf Floris van Culemborg (gedateerd 1586).

Eind zestiende eeuw ontdekten de Raerense pottenbakkers iets nieuws: ze bestreken hun aardewerk met kobalt dat na het bakken een blauw-grijze kleur opleverde. Sommigen verhuisden naar het Duitse Westerwald en namen deze techniek mee. Het leverde deze streek enige faam op. Het assortiment uit Raeren is ruim: drinkgerei, voorraadkruiken, olielampjes, schalen, schotels, vergieten, zeven, roompotten en zelfs pispotten. Een bijzonderheid vormen de veldflessen en hoorns ten gerieve van de voorbijtrekkende bedevaartgangers op weg naar bijvoorbeeld Aken, waar belangrijke relikwieën bewaard werden. Bij het tonen van deze relieken, en dat gebeurde maar eens in de zeven jaar, bliezen de pelgrims op de hoorns. In de loop van de negentiende eeuw moesten de ambachtelijke pottenbakkers uit Raeren het steeds meer afleggen tegen grotere fabrieken en komt er een einde aan een productie die eeuwenlang het beeld op tafel, thuis en in de kroeg, mede had bepaald.

Bronnen:

Documentatie Töpferiemuseum Raeren
Folkert Westra, Scherven met een luchtje; Een Analyse van aardewerk uit een Tielse beerput. Scriptie, Groningen 2009/2010

*Boerendans-kruik, 1583
(foto: Erik van Ammers)*

Politievrouwen en bromnozems

Door Peter Schipper

Bladerend door de Nieuwe Tielse Courant van najaar 1964 viel een aantal onderwerpen op. Landelijk nieuws was het verdwijnen van discriminerende maatregelen tegen vrouwen die we nu zelfs sexistisch zouden noemen. Onder de kop 'Vrouwen bij de rijkspolitie: minder mooi mag nu ook' worden de keuringseisen die aan vrouwelijke agenten werden gesteld en die volgens de krant 'voorheen iets weg hadden van een handleiding voor de jury's van de Miss-Worldverkiezingen'

Koninginnedagmarkt op de Groenmarkt: verboden voor handkarren en aangespannen wagens! (foto: RAR/Collectie Bouwhuis)

onder de loep genomen. Minister Scholten was tot het inzicht gekomen dat fysiek minder bedeelde vrouwen gelijke kansen als hun fraaiere zusters moesten krijgen. Hij liet de volgende passage uit de keuringseisen schrappen: 'Bij de keuring van vrouwelijke kandidaten zal aan de algemene lichaamsontwikkeling bijzondere aandacht dienen te worden besteed, aangezien hier, meer nog dan bij het mannelijk personeel, het esthetische aspect een rol speelt. Een goed geproportioneerde lichaamsbouw is vereist'. En waar ging de meeste aandacht dan naar uit? Het laat zich niet zo moeilijk raden: 'Met het oog op het te dragen uniform dient vooral op de boezem te worden gelet'. Voortaan geen pin-ups meer bij de politie!

Beschuit met muisjes en een bak met chloorwater

En terwijl Nederland juichte bij de gouden judo-medaille van Anton Geesink tijdens de Olympische Spelen in Japan en het erotisch-autobiografische boek van Jan Kremer de natie verdeelde in schande roepers en minder bekrompen fans, kabbelde het leven in Tiel dat najaar rustig verder. De gemeenteraad liet zich de koffie en beschuit met muisjes ter ere van de geboorte van de zoon van het echtpaar Van Alphen-De Kleijn als 20.000ste Tielenaar goed smaken. Bij het Andreas ziekenhuis was een wisseling van de wacht; directrice zuster Stephania werd opgevolgd door de nog altijd zeer bekende zuster Judith.

De Nieuwe Kroniek – nummer 3, november 2014

De rechthoekige betonnen bak met chloorwater aan de Hucht die zich tooide met de naam OZITS bestond in 1964 vijf jaar. Het zwembad was opgericht door de Arnhemse zakenman A.E.G. Janssen, wiens vrouw en dochter eveneens meewerkten. Na een moeizame start plukte hij nu de vruchten van succes. Zo'n 80% van de Tielse schooljeugd wist de weg naar de Hucht te vinden. Het aantal zwemmers steeg van 68.496 in 1960 tot 73.002 in 1963.

Doorgedraaid fruit en bromnozems

Minder succesvol waren begin december de fruittelers, getuige een foto in de krant waarop een berg met onder andere appels te zien is die zijn doorgedraaid bij de veiling Tiel en Omstreken. De telers kregen er zes cent per kilo voor. Aanleiding voor deze fruit misère was de vrijwel geheel weggevalen export. Rondom de Sportparklaan gingen de palen ondertussen de grond in. Aannemers Beutener en De Vree waren begonnen met de bouw van hoofdgebouw en woningen voor, zoals dat toen nog heette, bejaardencentrum Gasthuislinge.

In het statige rechtbankgebouw aan de Nieuwe Tielseweg liet kantonrechter mr. J. van Nes tevreden de hamer slaan. Hij had zojuist de 'bromnozems', een fenomeen dat het establishment een doorn in het oog was, een flinke klap toegebracht. Ze overschreden de maximumsnelheid en sommigen hadden de minimumleeftijd van zestien jaar nog niet

bereikt. Van Nes vond dat hij krachtig moest optreden en verklaarde diverse bromfietsen verbeurd. Het bontst had een bromfietser uit Geldermalsen het gemaakt, toen hij na een overtreding moest voorkomen en met 62 KM per uur naar het gerechtsgebouw in Tiel scheurde. Het voertuig werd in beslaggenomen en 'de nozem moest maar zien hoe hij in Geldermalsen kwam' concludeerde de krant tevreden.

Bouw Gasthuislinge (foto: Flipje- en Streekmuseum Tiel)

Politievrouwen en bromnozems

Archeologen in het nieuw

Door Peter Schipper

Een gedwongen vertrek kan ook voordelen opleveren. Dat bewijst het nieuwe onderkomen van de archeologische werkgroep BATO (= Beoefenaren Archeologie Tiel en Omstreken) aan de Buitenbolkweg 12 in Tiel. Juli 2014 kwam er een eind aan dertien jaar verblijf in het slachthuis aan de J.D. van Leeuwenstraat. Na enkele trappen in het kantoorgebouw te zijn opgelopen, arriveert de bezoeker op de etage van de archeologen. In de gang staan de modellen van grafheuvels in Passewaay. Twee bestuursleden van het mu-

seum uit Kerkdriel zijn juist bezig om ze naar beneden te brengen. 'We werken mee aan een tentoonstelling over de Romeinen in de Bommelerwaard', legt BATO boegbeeld Willem Spekking uit.

Verder lopend komen we in de werkruimte met de plaktafels, spoelruimte en het werkgedeelte met grote tafel. Langs de wand een enorme kast met uitgebreide literatuur. Verder staat er een flink aantal dozen. 'Het is onze werkvoorraad', vertelt Willem. 'De rest is elders opgeborgen'.

De nieuwe werkruimte van de BATO (foto: Peter Schipper)

Vroeger staken deze kundige amateurs de spa regelmatig in de grond om zo het verleden bloot te leggen. Sinds het verdrag van Malta (ondertekend in 1992), waarbij landen afspraken hebben gemaakt over cultureel erfgoed in de bodem, is er veel veranderd. Opgravingen zijn voorbehouden aan professionele bureaus. Dat betekent niet dat de Tielse archeologen nu stil kunnen gaan zitten. Honderden dozen met waardevolle inhoud, de neerslag van diverse opgravingen, wachten nog op verwerking. 'We zijn nu bezig met de resultaten van de opgraving bij de eeuwenoude, maar helaas gesloopte boerderij De Start. Alles wordt gefotografeerd en beschreven en is uiteindelijk via de website van de Oudheidkamer ook te raadplegen'. Verheugend is verder de belangstelling van scholieren, die hier regelmatig een kijkje komen nemen.

Rondkijken in de nieuwe huisvesting is ook een (hernieuwde) kennismaking met enkele uit de klei tevoorschijn gekomen topstukken, zoals de in goud en zilver uitgevoerde fibula (mantelspeld) van de Salische Franken. Deze stam vestigde zich tussen 275 en 350 te midden van de Bataven in het rivierengebied. Verder zagen we een Romeinse tabula, dat is een houten plankje waarop men was aanbracht om daarin te kunnen schrijven. De was is al lang verdwenen, maar de krassen in het hout vertellen dat de bezitter er een verkoop van koeien op vastlegde. Een ander topstuk, een op de Steendert in Ophemert gevonden weegtoestel of unster, is langdurig

uitgeleend aan Museum Valkhof in Nijmegen. 'Eigenlijk zou er meer in het Tielse museum te zien moeten zijn', verzucht Willem. 'Neem alleen al Passewaay, wat daar niet allemaal gevonden is....!'

Zo'n acht leden telt de werkgroep nu. Enthousiaste mensen die zich samen inzetten voor behoud, beheer en duiding van het historisch bodemarchief van onze streek.

Frankische fibula (foto: BATO)

‘Moeder licht maar te huilen’

Door Peter Schipper

Zondag 21 september 2014 werd in Nijmegen groots gevierd dat zeventig jaar geleden de geallieerden een offensief inzetten om Nederland verder te bevrijden. Onder realistisch ratelend machinegeweervuur speelden Amerikaanse mariniers in gezelschap van veteranen de Rijnoversteek na. Verderop stonden rijen voertuigen, waaronder een groot aantal speciaal uit Engeland overgebrachte tanks, alles toegelicht door enthousiaste re-enactors (re-enactment is het naspelen van historische gebeurtenissen in passende kleding). Het publiek smulde.

Naarmate we steeds verder weg raken van de eigenlijke gebeurtenis verzakken de feiten in een dikker wordende verhullende mist der historie. Uiteindelijk wordt ook de Tweede

Wereldoorlog zo een bron van entertainment in de vorm van een televisie comedy (‘Dad’s Army’ en ‘Allo, Allo’) of musical met educatieve aspecten (‘Soldaat van Oranje’).

Er was bij de herdenkingen maar bitter weinig aandacht voor de gebeurtenissen in Tiel en omgeving, hoewel toch juist toen een voor de stad catastrofale reeks voorvallen een aanvang nam. De journalist C.D. Feijten begon niet voor niets zijn kroniek met de eigenlijke dag dat het allemaal losbarstte: 17 september 1944. Hij schrijft over grote aantallen transport- en zweefvliegtuigen die Tiel passeren en waarop de Duitsers met luchtdoelgeschut vuren. Er vallen granaten. Het zijn echter niet de droge feiten of ontzagwekkende statistieken, maar de egodocumenten die als rafels der ge-

schiedenis ons vaak weer wakker schudden. Dagboeken zijn dan al een stuk persoonlijker. Lies ten Bokkel-Huinink, schreef als vijftienjarige doktersdochter haar indrukken van diezelfde dag in haar dagboek: ‘Toen we zaten te eten kwam er ineens een vliegtuig laag over dat begint te mitraileren. Moeder vloog naar buiten om Dikje binnen te halen. We vlogen de gang in. Maar een kwartiertje later begonnen ze weer. Ze schoten een poos door. Toen kwam direct luchtalarm. Het was werkelijk verschrikkelijk zoals ze schoten. We zaten allemaal in de gang. Het klonk werkelijk alsof ze door het Hoogeinde schoten’.

Het indringendste is wel een bewaard gebleven briefkaart die een familie uit de Ooijstraat in Tiel verstuurde. 17 september 1944 staat er

als datum boven: We lezen: ‘Beste Jo-Jan op het ogenblik dat ik hier zit te schrijven is het hier een ware hel. Het is net of wij aan het front zitten. Honderde vliegtuigen bij mekaar en maar vuuren, zoo geweldig of dat de wereld vergaat. Wij liggen allen plat op de vloer in de keuken en durven niet op te kijken en moeder licht maar te huilen en kan niet eten. Hartelijke groeten van ons allen; Vader’.

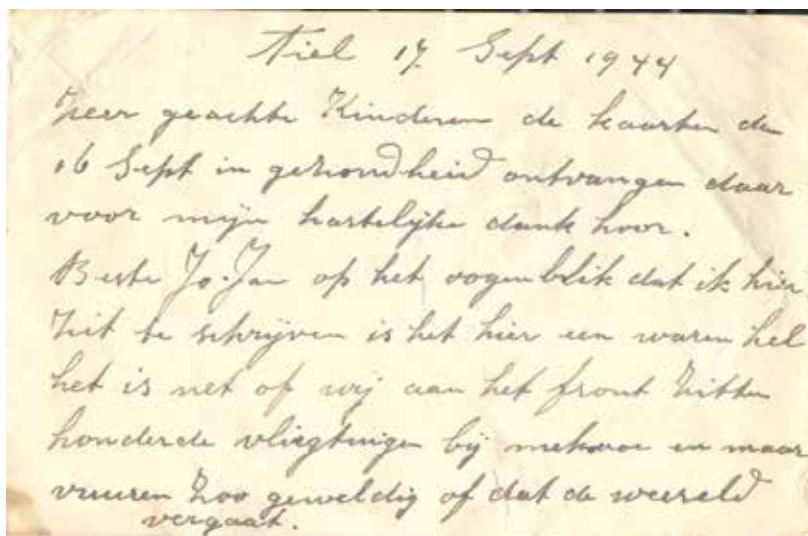
Indringende geschiedenis op de vierkante centimeter!

Bronnen:

C.D. Feijten, Vijf jaren leed, Tiel 1945/6

Lies ten Bokkel Huinink, Waar blijven de Tommies?, Tiel/Bilthoven 1995

Originele briefkaart in collectie Flipje- en Streekmuseum Tiel

Briefkaart (foto: Flipje- en Streekmuseum Tiel)

Briefkaart (foto: Flipje- en Streekmuseum Tiel)

Zes opvallende uitgaves

Door Wim Veerman

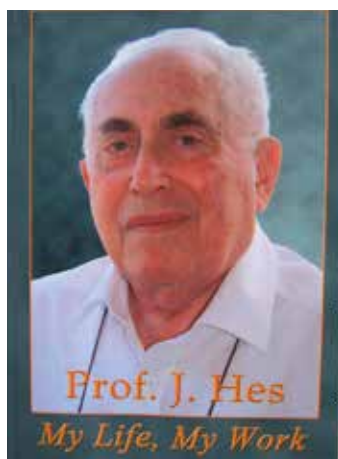
Parels van de Betuwe. 25 jaar bandwedstrijd.
Janus Binsbergen en Bram van Schaik. Tiel, 2014.
96 pagina's.
ISBN/EAN: 978-90-9028200-8. Geïllustreerd.
€ 17,-
Verkrijgbaar bij de boekhandel of via
www.parelvandebetuwe.nl

Men hoeft niet van 'jongerenmuziek' te houden om er toch van te genieten, of op zijn minst te gaan waarderen. Dat is wat dit boek kan veroorzaken. Want het is ongelofelijk wat de enthousiaste organisatoren van het jaarlijkse pop-evenement de 'Parel van de Betuwe' in 25 jaar tot stand hebben gebracht. Het geeft een goed beeld, letterlijk ook door de vele prachtige en sfeervolle foto's, van optredens van de jongerenbands. Van velen is het bestaan in de mist van het verleden verdwenen, maar weer even tot leven gekomen in dit boek. De schrijver geeft enthousiast, vanaf 1990 het jaarlijkse proces van de wedstrijden weer, waarbij blijkt dat niet zozeer het winnen, met o.a. als prijs een optreden bij Appelpop, maar de muziek hoofdzak is. Terecht komen verschillende lokale en regionale muziekcoryfeeën even in de schijnwerpers te staan. Want naast het vastleggen in dit rijk geïllustreerde boek van het fenomeen jongerenbands, is het ook een menselijk monument geworden, met een pleidooi en compliment voor al deze jongeren, die zo enthousiast het fenomeen muziek een plaats in hun leven en dat van vele anderen gaven en nog steeds geven.

200 jaar burgemeesters. Buren 1813 tot 2013.
Drs. K.C. Tammes. Tiel, 2013.
ISBN/EAN: 978-90-71297-00-7.
335 pagina's. Geïllustreerd.
€ 25,-
Verkrijgbaar bij de boekhandel en het
Regionaal Archief Rivierenland.

Voorafgegaan door een naamlijst van alle burgemeesters die vanaf 1813 gefunctioneerd hebben in de vijf vroegere gemeenten die tegenwoordig als gevolg van herindelingen de gemeenten Buren vormen, volgt een algemene inleiding met Burense accenten over het burgemeestersambt. Daarna worden vijftien biografische verhalen beschreven over enkele burgemeesters uit Beusichem, Buren, Maurik, Lienden en Zoelen. Een viertal daarvan was reeds eerder gepubliceerd in het Regionaal/historisch tijdschrift De Drie Steden van de archiefdienst. De laatste beschreven biografie over burgemeester Klaas Tammes zelf, vormt de afsluiting van het boek en is geschreven door streekarchivaris E. Kok-Majewska. Het boek is prettig leesbaar geschreven met extra aandacht voor 'de mens achter de burgemeester', voor zover dat natuurlijk te achterhalen was uit de voornaamste bron, de notulen van de raad en burgemeester en wethouders der verschillende gemeenten. Maar juist door die primaire bronnen wordt bij een aantal burgemeestersverhalen ook een vergeten stukje dorpsgeschiedenis uit de doeken gedaan, die dan een extra tijdsbeeld weergeven. Een tipje van de sluier der herindelingen, waar indertijd niet iedereen voor was, wordt ook opgelicht en geeft een integer beeld van de toenmalige gang van zaken.

Prof. J. Hes. My Life, My Work. Israel, 2013. Sial Publishers. 109 pagina's. Geïllustreerd. Engelse tekst (Niet in de boekhandel)

De in 1925 in Culemborg geboren, maar vanaf 1930 in Tiel woonachtige Jozef Hes heeft op een indrukwekkende wijze zijn leven beschreven. Allereerst een beknopte beschrijving van zijn al generaties lang in Tiel levende voorouders. Grootvader Hes was bakker en getrouwd met Rachel Manassen. Een naam die in Tiel ook niet onbekend is. Met de verhalen over zijn vader en moeder, de Culemborgse Henriette Wijsenbeek en zijn eigen jeugd, geeft hij een boeiende en ontroerende inblik van het dagelijks leven van een Joodse middenstandsfamilie van voor de Tweede Wereldoorlog. Indringend wordt de onderduikperiode, o.a. bij de familie Gort beschreven, die zijn familie heeft doorgemaakt en daardoor de oorlog heelhuids doorkwamen. Maar helaas heeft een groot aantal verwanten de oorlog niet overleefd. Jozef had in 1945 een medische studie opgepakt, daartoe geïnspireerd door de Tielse arts Ten Bokkel Huinink. In 1948 vertrok hij naar de pas opgerichte staat Israël waar hij in een militair hospitaal hulp verleende. In 1949 keerde hij weer terug naar Nederland en deed in 1951 te Rotterdam zijn doctoraal medisch examen. In 1955 emigreerde hij naar Israël. Ontmoette daar zijn vrouw Hindle en werd een gerenommeerd psychiater.

Varik en Heesselt van horen zeggen. In gesprek met dorpsgenoten. Corry Derksen. Varik, 2014. ISBN/EAN: 978-90-77767-50-4. 96 pagina's. Geïllustreerd. € 10,-. Verkrijgbaar bij de boekhandel of via www.weideblik.com

De schrijfster heeft voor deze bundel ouderen uit Varik en Heesselt geïnterviewd over hun leven, zoals zij dat in hun dorp beleefd hebben in de periode van voor en na de Tweede Wereldoorlog. De interviews komen wat verbrokkeld over, omdat de persoonlijke verhalen over een aantal hoofdstukken zijn verdeeld. Een goede eindredacteur had dit kunnen voorkomen. Inhoudelijk krijgt men wel een beeld van die tijd, waarin Rooms-Katholieken en Protestanten nog duidelijk verschillende werelden vertegenwoordigden, maar ook meer naar elkaar toegroeiden. Een tijd waarin burenhulp normaal was, maar er ook een groot verschil bestond tussen rijk en arm. Er kwam pas in 1959 waterleiding, in 1964 riolering. Lang niet overal was elektriciteit aanwezig en pas in de jaren tachtig kwam er gas. Verteld wordt over het kersenplukken, thuis slachten en verschil tussen grote boeren en keuterboertjes. Kortom verhaaltjes over de kleine dingen van het dagelijkse leven in twee dorpsgemeenschappen. Voor Varik en Heesselt is dit stukje twintigste eeuwse lokale geschiedenis nu vastgelegd. Een voorbeeld, dat andere dorpen best mogen volgen en de nazaten en oud bewoners veel herkenbaars en leesplezier zal geven.

Het oud burger mannen- en vrouwenhuis Tiel. 1367-2014. Werken van barmhartigheid en 'sich gedraegen als een Christelyck mens betaemt'. W. Post en W. Veerman. Tiel/Varik, 2014. ISBN 978-90-77767-511. 224 pagina's. Geïllustreerd. € 24,50. Verkrijgbaar bij de boekhandel of bestellen via www.weideblik.com

De Stichting Oud Burger Mannen- en Vrouwenhuis Tiel, ook wel Gasthuis genoemd, is de oudste instelling in Tiel. Een oprichtingsdatum is niet bekend, maar de vroegste vermelding is al in 1367. Haar geschiedenis wordt beschreven tot het begin van de twintigste eeuw door oud streekarchivaris Wim Veerman. Helaas zijn door rampen, als oorlogssituaties en stadsbranden, veel gegevens verloren gegaan. Maar wat nog wel gevonden is, geeft een interessant beeld met hoogte en dieptepunten van de eeuwenlange zorg voor arme en oudere Tielenaars. In het hoofdstuk 'De toekomst tegemoet' beschrijft journalist Walter Post de periode vanaf de dertigerjaren tot de opheffing in 1967. Door interviews met kinderen van de laatste beheerderechtparen komt de dagelijkse gang van zaken in die jaren in beeld. Interviews met enkele huidige bestuurders geven een beeld van hun betrokkenheid en de huidige gang van zaken, nu als subsidiërende instelling voor de ouderen in Tiel. Het geheel wordt afgesloten met naamlijsten van bestuurders vanaf de 14e eeuw tot heden en van bewoners vanaf 1728 tot 1963 en een uitgebreide lijst van geraadpleegde bronnen en literatuur.

Buren vertelt(d). Canon van Buren. (red.) C. Berkelbach, H.H. Huitsing en W. Veerman. Varik, 2014. 145 pagina. ISBN/EAN: 978-94-90329-10-5. Geïllustreerd. € 17,50. Verkrijgbaar bij de boekhandel en het Regionaal Archief Rivierenland of via www.canonvanburen.nl

Elke gemeente die iets wil betekenen heeft een canon van haar eigen geschiedenis. Nu dus ook de stad Buren. In vijftig verhalen wordt aan hoogte- en dieptepunten in de geschiedenis van deze Oranjestad aandacht besteed. Inherent aan een dergelijke canon is, dat het geen doorlopend historisch stadsgechiedenis is, maar met grote sprongen vanaf het verre verleden tot heden aandacht vraagt voor een aantal lokale gebeurtenissen, die op de een of andere wijze bepalend waren voor de stad en haar inwoners. Natuurlijk komen de alom bekende monumenten aan de orde. Maar ook de recente archeologische vondst van wellicht het oudste Buren, de gemeentelijke herindeling en de viering van het 600 jarig bestaan als stad. Een trefwoordenregister vergemakkelijkt het zoeken naar een bepaald onderwerp. Elk lemma is voorzien van een of meer kleurenillustraties en de Burense fotograaf William Hoogteyling heeft prachtige en sfeervolle opnames geleverd van het huidige Buren. Als men in de Betuwe woont, hoort eigenlijk ieder dit prachtig vormgegeven lees- en kijkboek in de boekenkast te hebben!

Historische Atlas van het Rivierenland

Door Sil van Doornmalen

Het Regionaal Archief Rivierenland beheert een omvangrijke collectie topografisch-historisch materiaal, de 'atlas': kaarten, tekeningen, prenten, foto's enzovoorts. Dit jaar is het archief begonnen met de digitalisering van de collectie. Medio volgend jaar, wanneer de nieuwe website van de dienst online gaat, komen de eerste objecten digitaal beschikbaar.

In dit eerste jaar van de gegroeide dienst, sinds de aansluiting van het Streekarchief Bommelerwaard, wilde het Regionaal Archief Rivierenland zich graag presenteren met een aansprekende uitgave over het gehele werkgebied. Dit streven in combinatie met de digitalisering van de atlas vormde een prima uitgangspunt voor de uitgave van een Historische Atlas. De Bommelerwaard, de Tielervwaard, de Culemborgerwaard, Het land van Buren en de Nederbetuwe zijn geen eilanden in de historie maar blijken een gelijke ontwikkeling te hebben doorgemaakt en hadden in bestuurlijk, juridisch, kerkelijk en economisch opzicht door de eeuwen heen een nauwe band.

Hendrik Marsman zag in 1936, in het gedicht Herinnering aan Holland, 'brede rivieren traag door het oneindige landschap gaan'. Met die traagheid viel het wel mee. Er werd juist in de jaren dertig hard gewerkt aan het kanaliseren voor een snellere waterafvoer van de meanderende rivieren in Nederland. De traagheid doet een zekere rust veronderstellen, alsof de tijd in het rivierenland stil zou staan. Niets is echter minder waar. Het riviereengebied was en is een zeer dynamisch gebied.

Het Nederlandse rivierenlandschap, dat voor een deel samenvalt met het werkgebied van het Regionaal Archief Rivierenland, wordt

Plattegrond Tiel ca. 1938 (foto: RAR)

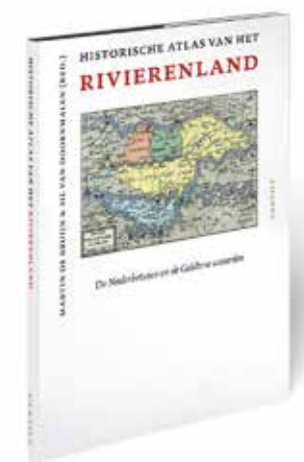
van oost naar west doorsneden door de rivierlopen van Nederrijn (vanaf Wijk bij Duurstede Lek genaamd), Linge, Waal en Maas. De rivieren omsluiten de geografische gebieden de Betuwe en verschillende Gelderse waarden. De waterlopen die door midden-Nederland stromen vormen letterlijk een waterscheiding in het land, een barrière die honderdduizenden mensen dagelijks nemen wanneer ze voortrazen in auto's of de trein over de vele bruggen. Ook in overdrachtelijke zin vormen de rivieren een scheiding, zoals tot uiting komt in het veelgebruikte uitdrukkingen 'Nederland boven de rivieren' en 'Nederland onder de rivieren'. Tussen de rivieren ligt een streek die door zijn ligging en landschappelijke ontwikkeling een boeiende en rijke historie kent.

De Historische Atlas van het Riviereengebied verklaart in 35 korte hoofdstukken, aan de hand van belangrijk kaartmateriaal en ander beeldmateriaal, de verrassende eigenheid van dit gebied in heden en verleden. Daarbij is er voor gekozen om dit verhaal in twee delen te vertellen. Als eerste staan de rivieren centraal: hun gedrag, hun beheersing, hun gebruik. Vele eeuwen hebben de meanderende rivieren vrij spel gehad en hun sporen achtergelaten in het landschap. Vanaf de twaalfde eeuw wordt steeds meer geprobeerd om met menselijk ingrijpen de wispelturige rivieren te beheersen. De effecten zijn drastisch en vormen het rivierenland zoals we dat nu kennen. In het tweede deel wordt min of meer chronologisch verhaald over de bewoning, het gebruik van het land en de ontsluiting van de streek. Eeuwen hebben de rivieren rampspoed en voorspoed gebracht:

rampspoed bij dijkdoorbraken en overstromingen; voorspoed omdat ze belangrijke verkeersaders waren en een bestaansmogelijkheid boden. De rivieren gaven het gebied ook militaire betekenis. Het Rivierenland was herhaaldelijk frontgebied en maakte deel uit van de grote waterlinies. Maar in tijden van vrede konden de inwoners zich overgeven aan de belangrijkste economische activiteiten in dit gebied, de landbouw, tuinbouw (fruitteelt), en het houden van vee op de komgronden. De industriële ontwikkeling is altijd beperkt gebleven en heeft zich geconcentreerd rond Tiel, Culemborg, Geldermalsen en Zaltbommel.

De atlas, op 29 november 2014 gepresenteerd, is een luxe, geheel in kleur, gebonden uitgave op groot formaat (25x33), telt 80 pagina's en is tot 1 maart 2015 verkrijgbaar voor slechts € 24,50. Daarna kost het boek € 29,50.

Sil van Doornmalen,
Teamhoofd Digitalisering & Collecties

Historische Atlas van het Rivierenland (foto: RAR)

Project Oorlogsslachtoffers 'Wij zijn op zoek naar...'

Door Pierre van der Schaaf

In 2015 is het zeventig jaar geleden dat er een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. Nadat in mei in geheel Nederland de oorlog ten einde was gekomen duurde het nog tot augustus van dat jaar voordat alle delen van ons koninkrijk bevrijd waren van de overheersers Duitsland respectievelijk Japan. Talloze inwoners die afkomstig waren uit deze regio hebben als gevolg daarvan het leven verloren. Vaak tijdens de jaren 1940-1945 maar soms ook als gevolg daarvan in de daarop volgende periode. Hun namen zijn in veel gevallen 'ergens' geregistreerd maar een totaalbeeld van de Tielse slachtoffers ontbreekt. De Historische Werkgroep van de Vereniging Oudheidkamer Tiel heeft het initiatief genomen het Project Oorlogsslachtoffers te starten.

Het doel van het project, dat in september 2015 moet zijn afgerond, is een gezicht te geven aan inwoners van Tiel en de voormalige gemeenten Wadenoyen en Zoelen die zijn

omgekomen als gevolg van de oorlogsomstandigheden. Binnen het project vallen zes verschillende groeperingen. De waarschijnlijk grootste groep wordt gevormd door hen die Tiel niet meer terug zagen na hun vertrek in het kader van de evacuatie in de winter van 1944/1945. Zeker is nu al dat meer dan 130 van hen Tiel niet levend terug zagen. Ook onder de burgers die in Tiel moesten blijven om bepaalde taken te verrichten vielen, vooral als gevolg van beschietingen, veel slachtoffers. Het waren er in ieder geval meer dan 30. Minder bekend dan de verzetsstrijders en gijzelaars die de oorlog niet hebben overleefd zijn de omgekomen Tielse militairen. Daarbij beperkt de Projectgroep zich voorlopig tot hen die sneuvelden in Nederlandse krijgsdienst. De na 1945 in Nederlands Indië omgekomen militairen, als ook de enkele Tielenaar die in vreemde krijgsdienst omkwam, krijgen wellicht een andere plaats in het uit te brengen register. Verder is

het bekend dat een Tielse Jehova's Getuige alsook een uit Tiel afkomstige Sinti de oorlog niet hebben overleefd. En tenslotte is er de grote groep Tielse Joden die is omgekomen. Het gaat daarbij niet alleen om hen die tijdens de oorlog in Tiel woonachtig waren maar ook zij die geboortig Tielenaar waren.

Om alle honderden personen die onder de doelgroep vallen een gezicht te geven, wordt een beroep gedaan op de leden van de Oudheidkamer. Het gaat daarbij niet alleen om foto's, rouwkaarten en -advertenties, bidprentjes en voor openbaar making geschikte delen uit dagboeken of brieven maar vooral ook om de verhalen over de betrokkenen. Deze gegevens kunnen dan, gecombineerd met de resultaten van het brononderzoek door de leden van de Werkgroep, leiden tot een totaalbeeld van inwoners van Tiel en om-

geving die direct, dan wel indirect, de Tweede Wereldoorlog als gevolg van oorlogshandelingen niet overleefden.

De Werkgroep, bestaande uit Wim Fase, Koos Gelens, Johan Goossen, Ton de Kok, Pierre van der Schaaf en Jan Vermeulen, staat onder voorzitterschap van Emile Smit, heeft bij de start dankbaar gebruik kunnen maken van het vooronderzoek door genealoog Wim Fase die al enkele honderden personen heeft kunnen traceren.

De resultaten van de activiteiten van de werkgroep zullen in september 2015 worden gepresenteerd op de website van de Vereniging Oudheidkamer Tiel.

Reacties worden graag ingewacht door Wim Fase (w.fase@upcmail.nl/0344 616083) en de andere leden van de Werkgroep.

Foto: Bert Leenders

Lezingen en excursies 2014-2015

Ook voor het seizoen 2014-2015 heeft de Programmacommissie van de Oudheidkamer Tiel en omstreken een afwisselend programma samengesteld. Het centrale thema van het komende seizoen is 'Japan'. In dat kader zal in een aantal inleidingen nader worden ingezoomd op allerhande aspecten van het oude Japan. Verder is er, als gebruikelijk, een aantal inleidingen dat zich meer richt op onze regio Rivierenland. De toegang tot de lezingen is gratis voor de leden van onze Oudheidkamer en bedraagt € 5,- voor niet-leden. Alle activiteiten vinden, indien niet anders vermeld, plaats in de 'Drumtse Hof' aan de Burgemeester Meslaan in Tiel met als aanvangstijd 20.00 uur. Voor nadere toelichtingen op het programma verwijzen wij u graag naar onze website!

Dinsdag 16 december – Frits Kat **Verblijf in Japan, de moderne tijd.**

Drs. Frits Kat vertelt over zijn reis naar Japan voordat het land een echte toeristische trekpleister werd. Een persoonlijke impressie!

Zondag 11 januari 2015 – Nieuwjaarsreceptie

Aanvang: 15.00 uur. Met natuurlijk de nieuwjaars-toespraak van onze voorzitter.

Donderdag 22 januari **Peter Schipper en Wim Veerman**

Religie, kerken en heiligen in onze streek.

O.a. wordt er aandacht besteed aan de relatie van de Heiligen Agatha, Lambertus, Stephanus, Maarten en Suitbertus met onze streken. Deze lezing komt in de plaats van de aangekondigde en helaas door Dr. A.H.M. van Schaik geannuleerde lezing over Paus Franciscus

Dinsdag 10 februari – Pierre van der Schaaf **De weerslag van de verschrikkingen van WO I op kunstenaars en musici.**

De 1e Wereldoorlog maakte een ruw einde aan de Romantiek. Er brak ook voor de wereld van de

beeldende kunst en muziek een geheel nieuwe tijd aan. In beeld en (ook muzikaal) geluid worden nieuwe stromingen en tal van kunstenaars en musici nader belicht.

Donderdag 26 februari – Drs. O. Fitski **Japans porselein en lakwerk**

Japans porselein en lakwerk doet in programma's als 'Tussen kunst en Kitsch' de harten van de experts vaak sneller kloppen (en de euro tekens in de aandragers groter worden). Een blik achter de eigenschappen en het geheim van dit bijzondere aardewerk.

Maandag 9 maart – Drs. D. Geurink **Economische ontwikkelingen in Tiel.**

Tiel heeft een bewogen geschiedenis, ook in economisch opzicht. Restanten van de bloei van grote industrieën uit het nog redelijk nabije verleden zijn nog terug te vinden. Maar er is nog meer te vertellen over de 'motor van onze samenleving'.

Dinsdag 31 maart – Dhr. M.H.H. de Weerd **De Molukken.**

De Molukken en Tiel zijn in tal van opzichten nauw aan elkaar verbonden. In deze lezing wordt nader ingezoomd op de eilanden en hun bewoners die in onze Nederlandse geschiedenis zo'n bijzondere plaats innemen.

Donderdag 9 april **Algemene ledenvergadering**

Aanvang: 19.30 uur. Aansluitend aan de ALV een inleiding over Japan door Peter Schipper.

Dinsdag 5 mei **Presentatie door Wolter Aalders** **'Oorlog en bevrijding'**

(zie voor meer informatie DNK en onze website)

N.B.: in het Regionaal Archief Rivierenland

Vereniging Oudheidkamer Tiel en Omstreken

De Nieuwe Kroniek is een uitgave van de Vereniging Oudheidkamer Tiel en Omstreken. De Oudheidkamer is opgericht in 1901 en houdt zich bezig met het verleden van Tiel en het Rivierenland en de relatie daarvan met het heden. De vereniging deelt zijn kennis over het cultureel erfgoed van stad en regio met beleidsmakers en andere belanghebbenden en volgt kritisch ontwikkelingen die het erfgoed kunnen aantasten. De vereniging stimuleert initiatieven die het aandachtsterrein van de vereniging raken. De programmacommissie biedt de leden van de vereniging ieder jaar een uitgebreid lezingen- en excursieprogramma. Naast stad- en streekgebonden onderwerpen krijgen ook meer algemene onderwerpen op cultureelhistorisch gebied aandacht.

De vereniging kent de volgende werkgroepen:

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP BATO

Waakt over de bodemschatten en zorgt voor het documenteren en toegankelijk maken van waardevolle bodemschatten.
Contact: Willem Spekking.
E: willem.spekking@wur.nl

HISTORISCHE WERKGROEP TIEL

Verzorgt publicaties over streekgebonden historische uitgaven en legt het heden en herinneringen vast in beeld en geluid.
Contact: Beatris van Dijk.
E: bvdijk@rarivierenland.nl

COMMISSIE ERFGOED

Waakt over de talrijke monumenten en ander cultureel erfgoed in Tiel en de regio.
Contact: Bert de Boer
T: 0488-422575

PROGRAMMACOMMISSIE

Stelt het Jaarprogramma van de vereniging samen.
Contact: Frits Kat
E: fritskat@wxs.nl

BESTUUR

Contactadres bestuur
Willem Rijneke,
secretaris, 0344 627529, Wilhelminalaan 10,
4002 AX Tiel
E: secretaris@oudheidkamer-tiel.nl

Het lidmaatschap voor het kalenderjaar 2014 van de Oudheidkamer Tiel bedraagt € 16,-.

Uitgebreide informatie over de vereniging, de werkgroepen, het jaarprogramma, de uitgegeven en nog voorradige boeken, de eerder verschenen nummers van de Nieuwe Kroniek en nog veel meer vindt u op de website van de vereniging: www.oudheidkamer-tiel.nl

Redactie De Nieuwe Kroniek: Bert Leenders, Pierre van der Schaaf, Peter Schipper en Wim Veerman.
Contact: E: nieuwekroniek@oudheidkamer-tiel.nl
Vormgeving: emjee | grafische vormgeving, Varik
Druk: Van Horssen OJ Service, Waardenburg
Foto omslag: Jan Bouwhuis
Leden van de Oudheidkamer ontvangen de Nieuwe Kroniek gratis.

De redactie heeft getracht de rechten betreffende foto's, afbeeldingen, teksten e.d. van derden, gebruikt in De Nieuwe Kroniek, te achterhalen. Indien personen of instanties van mening zijn dat hun rechten niet voldoende zijn gerespecteerd, dan kunnen zij daarover contact opnemen met de redactie.

Vereniging Oudheidkamer Tiel en Omstreken

Zaterdag 18 april

Grote excursie naar Gorinchem

Gorinchem is een van de oude steden van ons land en is, net als Tiel gelegen aan de belangrijkste rivier van (west) Europa.

Vertrek om 9.00 uur vanaf Station Tiel (zuidzijde); terugkeer rond 18.00 uur. Eigen bijdrage: ca. € 35,- Meer informatie in de volgende 'De Nieuwe Kroniek' en via onze website.

Foto omslag: RAR/Collectie Bouwhuis. Foto gemaakt door Jan Bouwhuis in 1993 met een radiografisch aangestuurde fotocamera die onderaan een vlieger was bevestigd

